

PISANII SÂNGEORZENE

- publicație istorico-culturală -

**Anul I, Nr. 2
octombrie
2012**

Apare prin strădania și îngrijirea:
Prof. FLORIN HODOROGA
Teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDACȚIA :

- a) *Strada Republicii nr. 3, Sângeorz-Băi, jud. Bistrița-Năsăud,
Tel. 0760-241763; E-mail: hodoFlo1@yahoo.com;*
- b) *Strada Jucu-Herghelie, nr. 67, comuna Jucu, jud. Cluj,
Tel. 0755-345128; E-mail: alexandru.daraban@yahoo.com*

PISANII SÂNGEORZENE

Spiritualitate, Istorie și Tradiție

ANUL I, NR. 3-4
NOIEMBRIE-DECEMBRIE 2012

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: hodoflo1@yahoo.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: alexandru.daraban@yahoo.com
FOTO: Maxim Dumitraș, Florin Hodoroga, Dacian Măgureanu, David Bodescu
TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

COPERTA I: Medalion cu Sfântul Gheorghe, patronul spiritual al localității;
Biserica de lemn cu hramul „Buna Vestire” de la Mănăstirea Cormaia
COPERTA IV: O imagine cu Sângeorzul interbelic (actuala stradă a Republicii, o parte)

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 - 8229

DE CE „PISANII SÂNGEORZENE” ?

Pisania este o inscripție sculptată, de obicei în piatră, sau pictată, așezată la intrarea sau pe frontispiciul unor clădiri, cum sunt bisericile, mănăstirile, cetățile și vechile clădiri oficiale.

Inscripția cuprinde, de obicei, o invocație religioasă, numele ctitorului sau al ctitorilor, data construirii, motivarea zidirii, împrejurările timpului și alte date.

Termenul provine din limba slavonă bisericească, iar numeroase biserici și mănăstiri au scrisă pisania folosind alfabetul chirilic. Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea pisaniile sunt scrise cu alfabetul latin. Un exemplu de pisanie îl găsim deasupra ușilor împărătești de la biserica de lemn cu hramul „Buna Vestire” al Mănăstirii Cormaia care ne spune:

Acest lucru l-au isprăvit eu popa Constantin cu ctitorul popa Iacob și popa Grigore în anul de la nașterea lui Hristos 1751.

Slovele care au început să se tipărească și care se vor tipări sunt însemnări săpate în sufletele noastre în același fel în care meșterul dăltuiește o pisanie în piatră ca să dăinuie. Intenția noastră este să mărturisim o legătură adâncă și de nedezlegat cu această lume a credinței, a istoriei, a culturii.

Nu ne putem rupe de acel mediu al bisericii și credinței, pentru că am fost mereu preocupați de acele vremi de maștere despre mănăstiri, biserici și slujitorii lor.

Îndată ce țara s-a eliberat de stăpânirea ateistă, am avut norocul să putem face câte ceva, adăugând noi deslușiri, aceste osteneli de la masa de lucru să fie strânse între copertele acestei publicații.

IDENTITATATE

TOPONIMIE ȘI ISTORIE

(ORIGINEA NUMELOR SATELOR DE PE VALEA SOMEȘULUI DE SUS ȘI VECHIMEA LOR)

SÂNGEORZ (SÂNGEORZUL SAU SÂNGEORGIUL-ROMÂN, SÂNGEORZ-BĂI)

NICOLAE DRĂGANU¹

Sîngeorzul este atestat în documente astfel:

- *Zentgyurgy*, anul 1440;
- *Zentghergh*, anul 1450;
- *Senthjerg*, 1535;
- *Senthgeorgh*, anul 1542;
- *Sent-Jerg*, anul 1547;
- *Sent-Jerg*, anul 1551;
- *Zent Jorg*, anul 1552;
- *Szentgyeorgy*, anul 1576;
- *St. Georg*, anul 1577;
- *Iwon Lehacz de Zentgeorgy*, anul 1559;
- *Simdzo(r)dzu*, *Simdzordzu Sâmgorzenilor*, anul 1564;
- *Zentgeorgie*, anul 1593;
- *Sângeordz*, anul 1598;
- *Popa Thoder de Zentgeorgy*, anul 1599;
- *Zenthgeorgi*, anul 1600;
- *Zent Gergii*, anul 1600;
- *Sâmgorzdu*, începutul secolului XVII;
- *Zentgiorgenau*, anul 1602;
- *Syent-Giorgi*, anul 1636;
- „auf *Szent-Gyeorgyen*”, anul 1643;
- „auf *St. Gyorgyer Hattert*”, anul 1667;
- *Szent-Gyorgy*, anul 1695;
- *Szent Georg*, anul 1717;
- *Singiordz*, anul 1723;
- *Szent-Gyorgy*, anii 1733 și 1750;
- *Simborzu* („*Simgorzu*”), anul 1750;
- *Szent Gyorgy*, anul 1760-1762;

¹ Nicolae Drăganu, *Toponimie și istorie*, Institutul de Istorie Națională Cluj, 1928, pp. 116-119.

- Sz. Gyorgy, anul 1762;
- Sz. Jyorgy, anul 1764;
- Szt Gyorgy, anul 1766;
- Sângeorz, anul 1803;
- Szent-Gyorgy (unguresc), Sanct-Goergen (german), Szin Giorss sau Suin-Gyuru (romanes), anul 1808;
- Olah-Szent-Gyorgy sau Szent-Gyorgy (unguresc), Szint-Zsorsu (românesc), anul 1839.

În protocolul său de vizitațiune canonică din decembrie 1767, Rednic (Atanasie Rednic, episcop greco-catolic, s.n.) pomenește o mănăstire în *Sângeorz*, care n-are niciun călugăr.

Oficial se numea *Sângeorzul*, până la noua organizare administrativă *Sângeorgiul-român*, ungurește *Olah-Szentgyorgy*. Acum se numește *Sângeorz-Băi*. Sașii îi zic *Sant-Jorich* sau *Sant-Gergn* și *Gergna* („Georgenau”).

Din punct de vedere etimologic forma populară *Sângeorz* este o românizare (după numele vechi al sărbătorii *Sângeorzului* – *Sanctus Georgius* a numelui dat de administrația străină ungaro-săsească), probabil sub influența călugărilor minoriți așezați în Rodna. Biserica catolică ori unde a stăpânit și mai ales ori unde a colonizat, chiar și în Balcani, a dat nume de sfinți. Într-adevăr numele *Sângeorzului* nostru este cu totul deosebit de al celorlalte nume vechi de sate de pe valea Someșului de sus, date după aspectul terenului, poziția geografică, numiri de animale și plante ori numele întemeietorului satului. Și este atât de înrudit cu numele unor localități săsești (*Sankt-Georgen* – *Sângeorgiul săsesc* – *Szasz-Szent-Gyorgy*, jud. Năsăud, etc.), dintre care unele au putut fi date de Cavalerii Teutoni, „aceeași care au dat Prusiei colonizate de ei Marienburgurile sale” și „care se știe că au avut Țara Bârsei și părțile vecine, și numai la Sud, spre Cumania noastră, care se prelungește și spre Moldova”, - altele de atotputernicul Convent al Abației din Cluj-Mănăstur, etc.

Partea de hotar a *Sângeorzului*, numită *Başca*, pe care mi-o comunică d-l E. Mărcușiu (*başcă* este un singular refăcut din *baște*, singular și plural în același timp, care, cum am arătat, ne-a venit din ungurescul *bastyá*, conform polonezului *baszta*, ne arată că în timpul cât a stat castrul de la Rodna și hotarul *Sângeorzului*, ca și al *Vărrii*, *Hordoului*, etc., a intrat în sistemul de întărituri al acestuia.

TRADIȚII

DATINI ȘI FOLCLOR DIN SÂNGEORZ-BĂI

IUSTIN SOHORCA²

BOTEZUL

Este lucru îndeobște cunoscut că nou născuții pot veni pe lume în trei situații: voinici-sănătoși, debili-bolnavi și morți.

Oricum ar fi, nou-născutul trebuie „încreștinat”, adică botezat.

Botezarea, din anul 1895, se face prima dată la Oficiul stării civile (în trecut la primărie), iar astăzi la Sfatul popular comunal.

Tatăl sau alt membru al familiei nou-născutului, în termen legal, după naștere se prezintă la Sfat, unde anunță nașterea, care se înregistrează, înscriind numele copilului, eliberându-i-se actul de naștere, care trebuie păstrat cu grijă viața întreagă...

Botezul religios nu este obligatoriu, dat, atât în trecut cât și în prezent s-a făcut și se face, de regulă, în cea dintâi Duminică sau Sărbătoare după naștere. Termen precis nu este. Au fost și sunt cazuri când botezul s-a făcut, se făcea și se face după ani de zile.

Rolurile principale la acest act, care a fost și este considerat ca sărbătoare familiară, sunt îndeplinite de către „moașa de coșarcă” și de nănașă. Acestea, în ziua stabilită, se prezintă cu coșercile și cu trăistile de „procuț” doldora de plăcinte, fripturi, de neînlocuibile „horincă” dreasă și alte bunătăți la casa familiei în sărbătoare, unde procedează la pregătirile ce se obișnuiesc a se face înaintea botezului.

Moașa de coșarcă, nănașa, împreună cu mama copilului, după ce au observat că acesta și-a făcut lipsurile naturale, îl scaldă, îl primenesc și îl înfașe în scutece curate, apoi, dacă este fecior, îl înfășură în o cămașă de sărbători a tatălui său, iar dacă este fetiță, în una de-a mamei sale.

Astfel „îmboldorit” și acoperit cu o năframă mare roșie, după ieșirea din biserică, nou-născutul este dus la botezat, care, de regulă, se celebrează în casa preotului și mai rar în casa părinților.

Un obicei și datină, rămasă de mult în negura trecutului, al uitării și abandonării, a fost acela că lehuza, după nașterea și botezarea nou-născutului, nu ieșea în lume timp de 40 de zile, ci sta în casă, isprăvind lucruri de gospodărie. Tot în aceste zile se abținea de la orice contact cu soțul său, căci se considera necurată.

² **Cercul Cultural Plaiuri Năsăudene și Bistrițene**, număr îngrijit de Clemente Plăianu și Ironim Marțian, Cluj-Napoca, 1988, pp. 13-43.

După scurgerea celor 40 de zile, nevasta se spăla curat, își așeza în regulă „stebła” cozilor de păr pe cap, își împacheta nou-născutul în legănuțul portativ și se ducea la preot „să-i citească” dezlegările cuvenite (molitva) „de curățire”.

Reîntoarsă, acasă, intra în viața normală. Acest obicei se repeta ori de câte ori avea naștere.

Obiceiul acesta era bun, atât din punct de vedere moral, cât și din acel sanitar-igienic.

La dusul la preot copilul este purtat pe brațul stâng de moașa de coșarcă, iar nănașa duce lumânarea la botez, înfășurată în pânză albă (cca. 1 m.) subțire, legată jur-împrejur cu fașă împletită în două-trei vițe din tort de culoare albastră sau altă culoare, numai roșie nu, căci fetița înfășată în această culoare, când va fi fată mare, va păți rușine. În tot cazul legătura cu lumânarea este împodobită cu verdeață și flori.

În decursul ceremoniei, copilul, la început, este ținut în brațe de moașă, dar de la „cheredui” până la sfârșit, de nănașă.

După terminarea botezului ritual, la întoarcerea acasă, „micul creștin” este purtat pe brațul drept de nănașă, iar moașa duce lumânarea de botez.

Acest mic convoi, după ce a ajuns acasă, depune copilul în mijlocul mesei, dezvălit de cămașa cea mare și între felicitările de onoare, este predat părinților, fără altă ceremonie. Cu acestea procesul botezului propriu-zis, este încheiat.

De acum începe veselia, la care participă invitații: neamuri, vecini și prieteni, nelipsită fiind și moașa asistentă.

Tatăl familiei scoate din „podșor” (un dulăpior) sticlele cu băutură și începe a închina nănașilor și moșilor (acum sunt și bărbații de față), apoi trece, pe rând, la toți invitații, cinstindu-i după cuviință. În vremea aceasta nănașa și moașa scot și pun pe masă bunătățile lor, iar mama familiei sau înlocuitoarea pun blidele cu „zămuri”. Invitații se cinstesc cu păhăruțele cu țuică aduse de ei. Astfel se încinge o petrecere în toată regula. Nu sunt rare cazurile când aceste petreceri decurg cu lăutari, cu jocuri și se prelungesc până a doua zi.

Petrecerea fiind terminată, invitații pleacă la casele lor, toate intră în făgașul lor.

Cele descrise până aici constituie primul și principalul fel de botez.

Al doilea fel de botez este botezul săvârșit pe pânțele mamei „în stratul facerii”. Astfel de botez se face când moașa asistentă observă și constată că ființa ce va să se nască este debilă în așa măsură încât este în pericol de moarte. Cu podul mâinii drepte apasă ușor pe pânțele pacientei în chip de cruce de trei ori rostind formula: *Te botez în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt*, de ești parte bărbătească cu numele (ex.: Ioan), de ești parte femeiască cu numele (ex.: Maria), făcând apel la Sfântul Ioan Botezătorul și la Mama lui Hristos.

Dacă nașterea a izbutit, copilul, în cel mai scurt timp posibil, este botezat de preot și după o îngrijire sânguincioasă, nou-născutul se poate înzdrăveni, devenind cetățean folositor.

Al treilea fel de botez a fost botezul „din depărtare” (e mai mult o credință, un mit). Când se întâmplă ca o femeie necinstită să nască copil prin avort provocat, nejustificat, criminal, mort sau omorât și îngropat în mod clandestin în vreun loc îndosiat, era credința că se prefăcea

în „strigoi” sau „moroii”. Se mai credea că în miezul nopților din ajunul marilor sărbători, sufletele acestor nefericite făpturi care răspândeau groază, frică și teroare, plâneau și strigau, cerând botezul și ajutorul, ca să se mântuiască de suferințele neodihnei în care se zbat.

Cel ce auzea aceste tânguiri, le îndeplinea cererea, făcând cu mâna dreaptă de trei ori cruci în aer, înspre partea strigătelor, rostind formula identică cu cea de la al doilea fel de botez. Atunci strigătele și tânguirile încetau și sufletele se linișteau.

Această credință a dispărut total, rămânând ca o amintire a timpurilor de mult apuse și care nu vor reveni în vecii vecilor.

CUNUNIA

1. Nunta „cu pom”

În timpurile de demult, trecute și uitate, după ce doi tineri, fecior și fată, se învoiau și se decideau să se căsătorească, această hotărâre o comunicau părinților, cerându-le consimțământul. Părinții dezbăteau chestiunea, fiecare în sânul familiei lor, o judecau în toate laturile, drămluiau „vița și nemșugul” în care se va băga odrasla lor, luau în considerare starea materială a fiecăruia și posibilitățile de a face față cheltuielilor, legate de facerea nunții. În fine, își spuneau verdictul, adică, aprobau sau dezaprobau (aceste verdicte erau respectate cu destulă strictețe în trecut, pe când astăzi aceste prejudecăți sunt abandonate⁹).

În cazul când dorința tinerilor era aprobată, tatăl feciorului, într-o sâmbătă seara sau într-un ajun de sărbătoare, se ducea la pețitul fetei de la părinții ei. Cu această ocazie tratau în treacăt și chestiunea înzestrării tinerilor, rămânând ca hotărârea asupra felului nunții să o stabilească ulterior.

În dimineața Duminicii sau sărbătorii următoare, înainte de Liturghie, tinerii însoțiți de tații lor, se prezentau la oficiul parohial pentru a-și declara hotărârea și pentru îndeplinirea tuturor formelor legale până la începerea căsătoriei. Părinții stau la această ședință numai ca martori și semnavă și ei procesul verbal încheiat (până în anul 1895, când a fost introdus oficiul stării civile, toate înregistrările nașterilor, botezurilor, cununiilor și morților se făceau, exclusiv, la oficiul parohial).

Începând din ziua încheierii procesului verbal, tinerii purtau numirea de „mirete” (mire și mireasă). Din această zi mirele căuta și desemna nănașul, care, de regulă, era un frate mai mare, un văr sau care putea fi orice persoană corespunzătoare. Acest drept îl avea și mireasa.

Luând în considerare posibilitățile materiale, precum și alte împrejurări favorabile, părinții mireteilor hotărâu ca nunta să fie „nuntă cu pom”, care se făcea în mod excepțional în cinstea nănașului mirelui.

Mirele își alegea dintre feciorii din comună, neamuri și prieteni, un „fecior de împărat”, un „stegar”, patru-șase „colăcari călări” și un anumit număr de tineri, care erau un fel de „gardă” lângă steag. Își mai desemna câteva „druște” (surori, verișoare, etc.).

Stegarul era simbolul că mirele era „fecior holtei”. El mergea însoțit de garda sa, de colăcarii călări și cu lăutarii „scotea”, pe rând, de la casele lor, întâi pe mire cu invitații săi, a doua oară pe mireasă cu invitații ei, pe urmă pe nănaș cu invitații lui. Pe fiecare convoi îl însoțea până la biserică, unde se contopeau.

Colăcarii aveau caii dichisiți, coamele cu cozile lor erau împletite cu funde roșii și albe, la grumaz aveau clopoțele, iar pernițele erau prevăzute cu perini frumoase.

Colăcarii erau la dispoziția marelui, fiind trimiși ca indicatori speciali la mireasă, la nănaș și la alte persoane mai alese și marcante. Tot ei mergeau în fruntea convoaielor de nuntași, deschizând calea, asigurând ordinea.

Tinerii însoțitori ai staegului, luau pe stegar în mijlocul lor și cuprinși de după cap, pășeau în ritmul melodiei lăutarilor, strigând și făcând veselia convoaielor de nuntași. Ei mai aveau legământul de a lua la joc pe toate „chemătoarele” miresei.

Întreg personalul „oficios” sau „treabalăii” de tineret recunoșteau prin anumite semne externe care le completau îmbrăcămintea de sărbători. Feciorul de împărat, stegarul și colăcarii purtau peste haine, în diagonală, brăie bătute, cusute cu alesături de mătăasă și mărgeluțe. Ele erau atât de lungi încât, după îmbinarea lor în partea de jos, capetele de ciucuri, atârnavă până la genunchi. Mai purtau câte o ploscă cu țuică, iar la cingători atârna, legat cu fir de lână roșie, câte un colac de grâu. Ceilalți feciori aveau numai un brâu diagonal și colacul de la cingători.

Mireasa își desemna „suita” sa dintre fetele neamurilor și dintre prietene patru-șase „chemătoare”, precum și un anumit număr de „druște”. Chemătorile erau fete mari, iar druștele puteau fi chiar fete.

Chemătoarele ajutau miresei la cusutul alesăturilor cu mătăasă și mărgeluțe a cămășii marelui, pe care acesta o îmbrăca și o purta la cununie. Tot astfel a ajutau la „alesul” unei cămăși care se oferea ca dar nănașei. În afară de acestea, chemătorile erau la dispoziția miresei, având misiuni identice cu ale colăcarilor marelui. Erau și ele trimise ca invitate la nănaș, la mire și la alte familii marcante.

Atât colăcarii, cât și chemătoarele, după ce intrau în casele unde erau trimiși, rosteau următoarea orăție-salut:

*Bună vremea la dumnevoastră,
Ne-am ruga de iertare
Deun cuvânt de ascultare.
De-am ști vorbi
Cinste ne-ar fi
De-am ști cuvânta
Bine ne-ar sta.
Este cuvântul lui Dumnezeu
Și al împăratului cu numele ...
(Și al împărătesei mari cu numele ...)
El (ea) frumos s-o rugat
Noi frumos ne rugăm,*

*Că de nu s-ar fi rugat
Noi n-am fi plecat
Și de n-ar fi vorbit
Noi n-am fi pornit.
Să faceți bine
Să osteniți și dumnevoastră mâine
La un pahar de băutură
La un scaun de hodină
La mai multă voie bună.
Poate vorbe ar fi mai multe
Dar noi nu le știm răspunde
C-am cresut cam pe la munte.
Dumnevoastră faceți bine și iertați
Vorbe slabe nu ne dați.*

Se întâmplă ca uneori colăcarii să se întâlnească cu chemătoarele la aceeași casă. În acest caz colăcarii așteptau afară până ce chemătoarele își vor fi isprăvit „slujba”.

După ieșirea lor, colăcarii descălecau, își legau caii unde apucau și intrau în casă să-și îndeplinească și ei misiunea. În vremea aceasta, colăcarii nefiind destul de vigilenți, unele chemătoare slăbeau chingile cailor sau îl dezlegau de la gard sau le puneau pe bot, drept hrană, niscai urzici și găteje și se depărtau cât puteau de repede, nepăsătoare de ciuda și necazul colăcarilor, care, cam cu rușine, dregeau stricăciunile în hazul și râsetele privitorilor.

Semnele distinctive ale miresei erau părul capului pieptănat lins, despărțit cu o cărare la mijloc și împletit la început într-o singură coadă pe spate, prevăzută la vârf cu o fundă. După ce această fundă era „răpită” de feciorul de împărat, pieptănătura părului este modificată în așa fel, că de ambele părți ale capului, din dreptul tâmplelor până aproape de ceafă, în câte două codiți subțiri, numite „cosițe”. Grosul părului, din ambele părți ale capului, era împletit în două cozi lungi, trase la ceafă și încrucișate, era dus și fixat cu fire de lână roșie în jurul capului în formă de cunună, numită „stebă”. Pieptănătura aceasta era făcută după ce feciorul de împărat îi răpea funda din vârful cozii și era semn că de acum înainte ea nu mai avea dreptul de a purta funda în păr.

Peste steblă, de-a curmezișul capului, de o ureche la cealaltă, era fixată în păr o fundă lată cam de trei centimetri, din pânză groasă, cusută cu alesături și împodobită cu mărgelile de sticlă în diferite culori, numită „bartă”. La capetele bartei, înaintea ambelor urechi, avea „struțuri” (buchete) de flori artificiale, fixate pe câte o pană lătuță de culoare neagră, numită „păuniță”.

La gât avea șiruri de mărgelile diferite și o salbă de monede de argint, numită „taleri”, iar în degetul inelar de la o mână, inel.

Chemătoarele erau împodobite ca mireasa, cu deosebire, că nu aveau cosițe și steblă, ci aveau agățate în bartă mulțime de „peteli” de mătăasă în diferite culori, lungi cam de 50-60 centimetri și care atârnavă peste coada părului, pe spate.

Druștele erau împodobite ca și chemătorile, dar nu aveau petele, nici cosițe, nici stebă, ci numai barta, mărgelile și taleri.

Când chemătoarele erau trimise la invitarea nuntașilor, pe stradă mergeau două câte două și avea fiecare câte un colac mărișor găurit la mijloc. Prin această gaură își trecea una mâna dreaptă, cealaltă stânga, în care țineau, desfășurată, câte o năframă roșie și câte o legăturică de busuioc.

Cu săptămâni înaintea cununiei, părinții mireteilor angajau cu plată câte un „staroste” și câte una-două „socăcițe” (bucătărese), precul și taraful de lăutari și câte o persoană, bărbat sau femeie, ca invitatori. Fiecare își procura făina de grâu (dacă nu aveau de-a lor) și băuturile necesare. Părinții mirelui procurau, de la turtar, 40-50 turte, necesare la pregătirea pomului, destinat nănașului.

Tot, astfel, și nănașul se aproviziona cu cele necesare: colacul și lumânările de cununie, acestea din prăvălie sau împletite acasă din ceară, precum și cununile de cununie, mierea, etc.

Mulți, dintre neamuri, vecini și prieteni, contribuiau cu anumite daruri, unii cu grâu, alții cu găini, spete de porc și alte alimente necesare, care ușurau pregătirile și reduceau cheltuielile părinților mireteilor.

Tot în zilele premergătoare nunții era pornită persoana angajată drept chemătoare pe la casele indicate. Acești chemători, alegeau ca semn distinctiv un colac atârnat de cingătoare și o botă împodobită cu o petea roșie și cu buchețele de flori naturale sau artificiale. Invitarea a făcea simplu, fără vreo ceremonie.

În după-amiaza zilei de cununie toți invitații mergeau, fiecare unde erau chemați, cu coșărcile încărcate cu patru plăcinte, un litru de „holircă” (țuică), fripturi, chiar și prăjituri pe care le predau gospodinei căsii. Invitații nănașului erau scutiți de aceste contribuțiuni.

După ce toate erau aranjate și materialele adunate și depozitate prin cămări, se proceda la pregătirea colacilor, pâinilor și ale mâncărilor. Acum se începe lucrul socăcițelor, ajutate de câteva femei, neamuri, supravegheate de „găzdoaia” căsii.

Cu trei-patru zile înaintea cununiei se termina coptul. În casa mirelui se pregăteau doi colaci pentru nănași, un colac pentru pom și arătia colăcei, câți feciori „treabalăi” erau „oficioși” la nuntă. Se mai coceau pâini, plăcinte îndestulătoare și câțiva colăcuți pentru copiii și fetițele neamurilor care și ei le atârnavă la brâu. Aceste lucruri se făceau și la mireasă, cu deosebirea, că aici nu se făceau colaci mari, ci numai colăceii pentru chemătoare, druște și copii. La nănaș se cocea colacul de cununie, câțiva colăcei pentru copii și ceva prăjituri. Toți colacii, mari și mici, erau decorați cu diferite figurine.

Cu o zi înainte se pregăteau mâncările. Se tăia vreun vițel, trei-patru cârlani sau mioare, mai multe găini și rațe. Din carnea osoasă de vițel, din cea de cârlani (mioare) se pregătea „tocana”, din carnea de pe spetele de porc, amestecată cu mușchi de vițel se pregăteau „găluște” (sarmale), umplute cu păsat de mălai sau mai rar cu orez. Din o parte de mușchi de vițel se pregăteau fripturi, iar din găini „zămurile” și fripturi. În zămuri se pregăteau „toșmagi” (tăieței). Toșmagii se clocoteau în zămuri în noaptea nunții, înainte de a fi dați la masă.

După terminarea tuturor pregătirilor, toate se depozitau „la răcoare”, urmând ca în seara nunții să fie reînfiertate și la timpul potrivit, să fie date la masă.

În seara premergătoare zilei de cununie, în casa mirelui era o scurtă petrecere cu joc, pentru tineret, numită „la steag”. La această petrecere, în afară de feciorii și fetele „treabalăi”, erau bine văzuți și alții, căci petrecerea era ca o „seară de adio” a mirelui de holteire.

Înainte de începerea jocului se proceda la „facerea steagului” și la „îmbrăcatul pomului”.

O rudiță rotundă, lungă de 2 sau 2,5 m., având la ambele capete o grosime cu un diametru de cca. 4-5 cm., frumos lustruită, împodobită cu sculpturi și prevăzută la un capăt cu o cruce orizontală, încadrată cu un cerculeț, era baza pe care se monta steagul.

Pe rudiță, începând de sub cruce, se prindeau două năfrâmi mari (cca. 1 m/pătrat), una neagră sau albastră închis și una roșie, ambele cu flori sau picățele. De crucea din vârf se agățau zurgălăi și clopoțele de „sprilcă”, cu sunet frumos și destul de puternic, iar pe cerculeț se fixa o cunună de spice de grâu și floricele artificiale. Peste toate se atârnau mulțime de petale (funde) în fiverite culori, lungi cât năfrămile și late cam de 2-3 cm. Astfel pregătit, steagul era gata.

Urma îmbrăcatul pomului.

Se alegea o creangă de măr dreaptă, cu crengurele ciuntate corespunzător, lungă cam de 1-1,5 m. și cu o grosime corespunzătoare (diametrul de 2-3 cm.).

Creanga se împlânta și fixa bine într-un colac mare de grâu, împodobit cu diferite figurine și împrejmuț cu o cunună de floricele artificiale.

Îmbrăcarea se făcea cu turtele procurate anterior. Ele aveau formă de inimă, de culoare portocalie și lipsite de orice podoabă. Erau netede.

La baza crengii, pe colac, se răzima și se fixau jur-împrejur turtele cele mari, peste ele urma al doilea rând, apoi al treilea ș.a.m.d., așezate și fixate pe crengurele, întocmai ca țiglele de pe acoperiș. Se urma mereu cu turte din ce în ce mai mici până în vârful crengii, unde se termina cu un vârf de busuioc.

Îmbrăcatul se făcea astfel ca lemnul crengii și crengurelele să nu se vadă.

Îmbrăcăminte se înfrumuseța jur-împrejur în spirală cu șiruri de margele.

Terminat fiind și pomul, mirele cinstea două-trei păhărele de țuică, urmau câteva jocuri și petrecerea lua sfârșit, plecând fiecare la casa lui.

Sosită fiind ziua cununiei, în orele timpurii de după-amiază, la casa mirelui se adunau invitații lui, tot astfel și la mireasă și nănași.

La mire însă, în afară de invitați, se prezentau „treabalăi” și taraful de lăutari.

Se întindea o masă de despărțire, împrejurul căreia luau loc, în mijloc mirele, iar de ambele părți „treabalăi” (feciorii și druștele).

Părinții mirelui și invitații erau risipiți prin camere. Toți erau cinstiți cu două-trei pahare de băutură (țuică „tomită”, adică fiartă cu secărea și cu zahăr).

La un moment dat, starostele, care în general se îngrijea de buna rânduială a nunții, începea ceremoniile cu o scurtă cuvântare improvizată și potrivită situației și împrejurărilor. Invita părinții să vină în fața mesei și pe mire să-și ia rămas bun de la ei. Acesta închina câte

un pahar de băutură tatălui său și mamei sale, mulțumindu-le de îngrijirile și de buna creștere date până astăzi; îi ruga să-i ierte unele supărări ce le-ar fi făcut, dându-i binecuvântările părintești, să poată păși la cununie cu inimă voioasă, etc.

Părinții înduioșați de momentul despărțirii, cu deosebire mama, care plângea, îl ascultau, îl mai sfătuiau, pe urmă îl binecuvântau și sărutându-l, îi urau un „Dumnezeu să-ți ajute !”.

Toate acerea se desfășurau și la mireasă.

Urma rolul „feciorului de împărat”, care era trimis la mireasă cu o anumită misiune și să se informeze de stadiul pregătirilor, de ieșirea la cununie.

După intrarea sa în casa miresei, rostea orația-salut:

„Bună vremea la dumneavoastră !

Eu sunt un sol de lângă mare

De unde soarele răsare

Și v-aduc o veste mare,

Că a nost tânăr împărat

Este gata de plecat

De plecat la cununie

Din-mpreună cu a lui soție”

Întors către mireasă rostea:

„Mireasă lăudată

Hai fă bine și te găta,

Că mirele ne așteaptă

Și ne-așteaptă cam scârbit (neliniștit, s.n.)

Nu cumva te-am prăpădit”

Rostind acestea, se apropia de mireasă, căreia îi „răpea” funda (peteaua) de mătase din vârful cozii părului și o fiza în partea stângă a pieptului său, pe care o păstra până la miezul nopții, când i-o restituia.

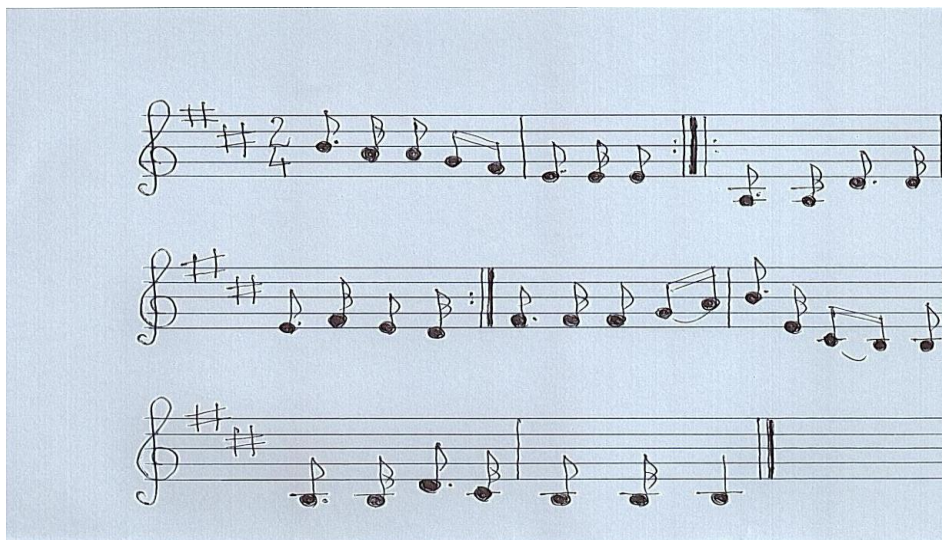
După o scurtă zăbavă, se reîntorcea la mire cu raportul de cele văzute și isprăvite, apoi iarăși revenea la mireasă, lua loc la masa de despărțire, fiind cu toții în așteptare.

În acest timp, mirele, flancat de druștele sale, ieșea la cununie, împreună cu convoiul invitaților săi.

În frunte erau colăcarii călări, urmau invitații, după ei mirele cu druștele, în urma lor era stegarul cu garda sa, iar mai în urmă, taraful de lăutari.

În decursul mersului, taraful executa următoarea melodie, feciorii chiuiau și strigau diferite „strigături de veselie”, iar convoiul își acomoda pașii în ritmul melodiei.

Timp de horă (potolit)

Ajuns fiind în dreptul bisericii, convoiul se oprea în așteptare, iar colăcarii plecau în fugă la mireasă; aici se opreau și așteptau sosirea stegarului cu feciorii săi, însoțiți de taraful de lăutari.

Intrați în casă, toți erau cinstiți cu două pahare de rachiu, taraful executa următoarea melodie, în ritmul căreia feciorii strigau:

„Ia-ți mireasă voie bună
De la fir de mătrăgună,
De la soare, de la lună,
De la maica ta cea bună.
Ia-ți mireasă rămas bun,
De la crenguța d-alun,
De la tatăl tău cel bun,
De la grădina de flori,
De la frați, de la surori,
De la fir de busuioc,
De la feciorii din joc.”

Dacă mireasa are să rămâie în casa marelui, ea striga:

„Noaptea p-aici nu te apuce,
Că-napoi noi te-om aduce
Când a face plopul pere
Și răchita jișinele”

În decursul acestora, invitații ieșeau, după ei taraful, continuând melodia, urma steagul cu feciorii, care adăugau:

„Miresucă struț de flori
Ia-ți gândul de la feciori
Și seara de șezători
Că ei seara-or mai vini
Da mai mult te-or prăbăli
Da la ei tu nu-i ieși”

Feciorul de împărat lua mireasa de mână și flancată de chemătoare, urmată de druște, ieșeau din casă și se încadrau în convoiul, care era întocmai ca acela de la ieșirea mirelui.

Convoiul ajuns la biserică, feciorul de împărat preda mireasa mirelui zicând:

„Mire (cutare) să te faci cu voie bună
La o mireasă ca și o floare
Ca o floare de pe luncă
Cu numele de Măriucă
(Sau, ca o floare din grădină
Cu numele ei Cătălină), etc.”

De aici colăcarii, steagul, fecioră și taraful plecau după nănaș. Aici nu sunt de îndeplinit formalități, ci după cinstirea tuturor cu două-trei pahare de băutură, ieșeau însoțiți de invitați.

Nănașa ducea lumânările de cununie, împodobite cu verdeață și flori, înfășurată cu o fundă de mătăasă lungă (cam 3-4 m.) de culoare după plac, iar nănașa nănașei (în lipsa ei, o fină) ducea colacul de cununie; o fină sau o nepoată ducea coșarca în care erau puse: vâsciorul cu miere, șase-opt feliuțe de cozonac, patru lumânări mici, care se înfig în colacul de cununie și un metru de pânză.

Convoiul ajuns la biserică, mirii sărutau mâinile nănașilor și împreună cu invitații contopiți într-un singur convoi, intrau în biserică, la cununie.

În frunte mergea mirele, având în stânga sa pe mireasă, urmau nănașii cu femeile ajutătoare.

Colăcarii descălecați și tot tineretul prezent, retrași mai la o parte, jucau câteva jocuri (someșene).

La începutul celebrării cununiei la biserică, pânza adusă se așternea în fața mirilor, care erau obligați să-și țină un picior pe ea, căci dacă nu, era credința, că nu vor fi credincioși unul altuia. Pe pânză, nănașul punea o sumă de bani, care era plata „fătului” (țârcovnic), iar starostele înfingea în colac luminițele, care urmau să fie aprinse în momentul când va trebui pus și sprijinit pe capul mirilor.

După terminarea celebrării cununiei, invitații și curioșii ieșeau, urmați de „tânara pereche” ținând în mâini lumânările aprinse, iar după ei, nănașii.

Mirii și nănașii, la ieșirea pe poarta bisericii trebuiau să treacă pe sub flamura steagului, pe care, stegarul o ținea ridicată la înălțimea corespunzătoare. Plecarea de la biserică se făcea în sunetul unui marș (a lui Iancu), după care taraful executa următoarea melodie, în ritmul căreia feciorii chiuiau și strigau, stegarul smucind steagul în sus și în jos în ritmul melodiei.

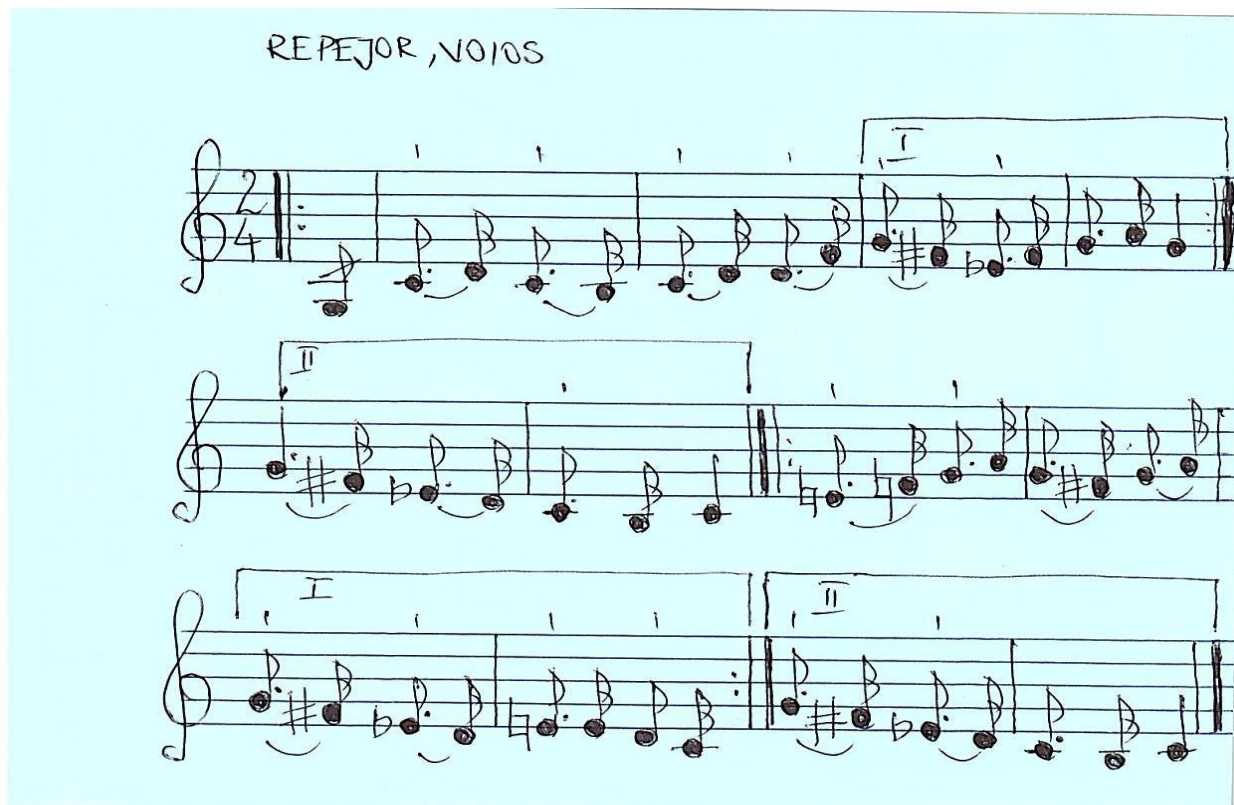

Convoiul era refăcut, înainte colăcarii călări, după ei invitații, după ei tânăra pereche, soțul la dreapta, cu lumânările aprinse, având pe dreapta mirelui pe nănașă, iar pe partea miresei, pe nănaș, în urmă mergea tineretul și taraful de lăutari. Tustrele convoaiele contopite, se îndreptau în pas cadențat către casa miresei, căci în noaptea dintâi, nunta se desfășura în această casă.

Sosirea convoiului era așteptat și întâmpinat de starostele miresei, postat la ușa de intrare și de două neveste tinere, dintre care una ținea între genunchi o cofă cu apă și un mănunchi de busuioc, iar cealaltă o farfurie adâncă, cu boabe de grâu.

După sosire se forma grupul jocului numit „stropirea cuscrilor” cu grâu. Jucătorii se înșirau în jurul nevestelor, postate în curte, aproape de intrare. În frunte era nănașul, după el tatăl mirelui și al miresei, deveniți acum „cuscri” (în lipsă putea fi un înlocuitor), după ei veneau tinerii căsătoriți cu lumânările aprinse, apoi stegarul urmat de feciori.

Taraful de lăutari postat la o parte executa următoarea melodie, în ritmul căreia grupul pășea cadențat și cât de sprintar, aplecându-se ușor spre dreapta și spre stânga.

Stegarul smucea steagul în ritmul cântării, încercând totodată să spargă, cu coada rudiței steagului, farfuria cu grâu și să smulgă cofa cu apă, pe care nevestele le apărau cu îndârjire, căci altcum erau de rușine.

Toți cei din grup țineau poala hainei dinspre neveste în așa fel ca să poată primi boabele de grâu, pe care nevasta le arunca și picurii de apă, stropiți cu busuiocul, de cealaltă nevestă.

Feciorii, în timpul jocului, strigau următoarele:

„Dă-ne grâu nu ne da pleavă
Că ni-e mireasa de treabă
Dă-ne grâu nu ne da goz
Că ni-e mirele frumos”

xxx

„Câtă lume am umblat
Ca aicea n-am aflat
Două mute
Nelăute
Nelăute, nespălate
Cu mânecile sufulcate
Cu poalele ridicate

Cu părul făcut în sus
Gândești că-s doi pui de urs”

După înconjurarea nevestelor de trei ori, jocul înceta, iar cei care aveau în poală fire de grâu, le aruncau pe casă rostind următoarele:

„Câte fire de grâu pe casă
Atâția copii frumoși la tineri după masă”

Urma următoarea orație, rostită de starostele mirelui, care era un fel de discuție naivă-hazlie cu starostele miresei:

„Bună vreme la dumnevoastră !”

„Cinstite om de omenie
Ca Dumnezeu să te țină,
Să te țină vreme multă
Până s-a găta astă nuntă,
Să te țină mai multă vreme
Până-i rupe o pereche de ismene.

Eu aș vrea să știu
Dumneta ești omul cu care
Câte o vorbă să vorbesc ?
Căci mirele mi-o spus
Că și mireasa a căutat și și-a pus
Un om care bine ne-o așteptat.

Și mai vreau să știu
Asta e „cetatea” în care să intrăm ?
Și ce veste e în cetate,
Aveți pace, sănătate ?”

Răspuns:

„Nu știu ce vreți și ce căutați,
Chiar pe mine mă-ntrebați ?
Noi aici avem o babă moartă
De mult și îi îngropată.
Avem după ea pomene, să se știe,
Nu nuntă și veselie”

xxx

„Dacă ți-e cu bănat
Ți-o spune și mai adevărat:
A nost tânăr „împărat”
De dimineață s-o sculat
Față dalbă și-a spălat
Lui Dumnezeu s-a rugat
Haină nouă a-mbrăcat

Oști mari a adunat
Aleși din cei mai mari
Tăți feciori de ginărali;
S-o suit pe-un cal
Ca Ducipal
S-a încălțat în scări
Și s-a uitat în zări,
Făcea ochii roată
Și s-a uitat în lumea tăta.
Mirile pe aici a umblat
Și a văzut în grădină o floricea
Și m-o mânat c-o sapă de argint
Să scot floriceaua din pământ
Să i-o dau ca o crenguță
Ca să-i fie numa lui drăguță.
Că mirile în ias noapte
Are s-o sărute.
Că știi și dumneta bine
Că nu le mai poruncește nime.
S-o mai văzut în altă grădină
Altă floare, pângă ea roată
Câți spini
Câte rădăcine
Cât o pădure neagră și deasă,
De când se năcăjește
Să o rărească
Să poată intra în pădurea cea deasă !
Zile șapte fără șase
De când am plecat de-acasă.
Cu al nost tânăr lăudat
Multă lume am umblat
Ș-am umblat noi multă lume
Ș-am văzut câte-o minune,
Care toate ți le-oi spune.
Fiți nuntași cu voie bună,
Că ce v-am spus și ce voi spune
Să credeți, că nu sunt glume.
Noi din biserică când am ieșit
O babă înainte ne-a ieșit
Și așa ne-a spus:

„Mereți din casă-n casă
Oricine ce v-ar spune
Să nu vă pasă,
Unde-ți vedea ieșind
Din casă doi-trei bătrâni
Cu măciuci ridicate
Cu gurile căscate
Să nu vă fie frică de ei
Că-s numai niște mișei.”
„Da nouă nu ni-e frică
De cei cu măciuci ridicate
Ni-e frică de voi, cei cu gurile căscate,
D-avem puști și pistoale
Să le folosim mai târziu
La nevestele voastre-ntre picioare.”

Răspuns:

„După spusele dumneavoastră rare
Ați rătăcit din cărare,
Mergeți în jos degrabă acum
S-o luați pe alt drum.”

xxx

„Dacă ți-e cu bănat
Ți-oi spune și mai adevărat.
Uită-te în ochi la mine
Că-s mărunți ca măru
Ți-oi spune numai adevăru
Noi suntem o oaste mare
De unde soarele răsare,
Suntem oameni de cei buni
Care suflă vara-n pumni,
Suntem oameni de omenie
De intrăm la voi, vă rămâne casa
Ca pustie,
Căci vinarsul vi-l bem
Mâncările vi le mâncăm
La capăt vă și bătem,
De n-aveți mâncări și băuturi de-ajuns
Căutați-vă loc bun de-ascuns,
De n-aveți vinars de bucate
Nu știe nime ce-ți lua în spate”

După cele spuse până aici, starostele mirelui scotea o năframă frumoasă, cumpărată de mire, ca dar pentru soacra sa, o despătura și o ținea ca un ziar deschis și zicea:

„Totuși ca să vezi
Noi suntem oameni cu dovezi
Avem cărți și dreptăți
Dumneta vină să le vezi,
Aici am carte cu slove de aur
Boncălui n-ai ca un taur
Am o carte cu slove verzi
De cum însătrează, tu ponihos
Nu le vezi”

Atunci și starostele miresei scoate o năframă frumoasă, cumpărată de ea pentru soacra sa, o despătura și ambii staroști, ținând în mâna dreaptă năfrămile, dau mâna zicând:

„Ce o dat și ce o făcut Dumenzeu, oamenii și noi nu putem strica și desface.”

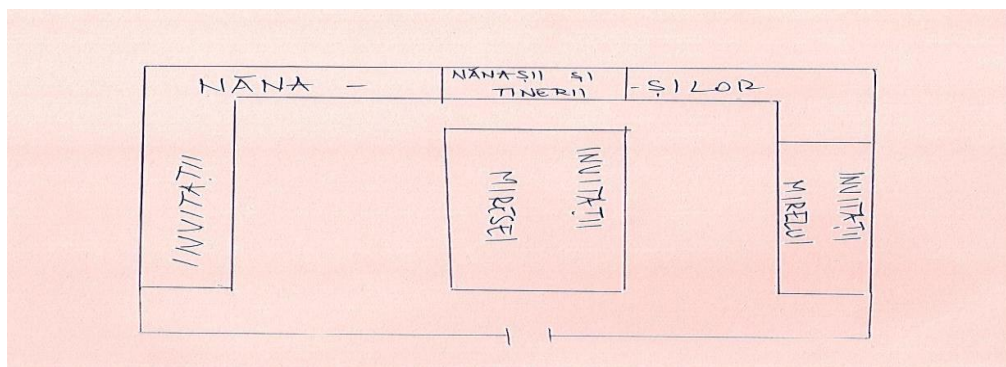
Starostele miresei mai adaugă urarea:

„Acești doi tineri să se unească
Împreună să trăiască
Ca primăvara, ca vara,
Ca toamna cea bogată.
Să-și fie dragi unul altuia
Ca țâța pruncilor
Ca otava juncilor
Ca mărul roș copiilor
Ca vinarsul popcilor
Și ca jocul fetelor”

După acestea, toți invitații erau poftiți să intre în casă. În frunte intrau tânăra pereche cu lumânările aprinse, după ei nănașii, urmau invitații nănașului, apoi ai mirelui și în urmă, ai miresei.

În tindă, câțiva feciori „răpeau” mireasa, o îndoseau, o ascundeau, iar mirele trebuia să o răscumpere, după buna învoială.

Urma așezarea la mesele întinse în felul următor:

Tânăra pereche ocupa loc în fruntea mesei din față, mirele lângă nănaș, mireasa lângă nănașă, dar ei rămâneau foarte puțin la masă, timpul cât închinău câte un pahar de băutură împreună.

Mirele închina nănașului, nănașul miresei, mireasa nănașei și nănașa mirelui.

Apoi, nănașii învăleau o găină friptă, o plăcintă și o sticlă cu rachiu într-un șervet, le preda, drept merinde, tinerilor, care ieșeau de la masă.

După așezarea le mese, starostele miresei cerea și făcea liniște și cu un pahar de rachiu închina și zicea:

„Dumneavoastră știți că la orice lucrare
Ori la ce adunare
Pe unu îl pune de conducător
Și cârmuitor.
Ori la astă nuntă
Mireasa m-a pus pe mine
Că eu știu minți mai bine
Și de băut nu mă-ntrece nime;
Ori eu n-am să vă mințesc
Fără ce au adunat dumnelor într-o lună
Eu să vă împărțesc
Mai bine-zis să împrăstiesc,
Dar văzând adunată atâta lume
Nu pot sluji singur
Și mi-am luat ajutoare
Le-am dat glăji și pahare
Să împartă la fiecare
Căci gândul tinerilor și al nănașilor este
Să facem o nuntă ca cea din Cana Galileii
În bună înțelegere vă zic
Petrecere bună !
Nu-i atâta rău
Să nu ne deie Dumnezeu,
Cât rachiu va rămâne-n paharul meu.
Nu mi-a fost de dumneavoastră
Că de mine, că beau,
Că știu că nu-i dintr-al meu”

La început, pe mese se puneau numai pâine și sare, ca îmbucături între pahare. Pe fiecare masă, din loc în loc, se puneau sticle pline cu rachiu și păhărele, din care mesenii se serveau între ei, sticlele fiind înlocuite, după terebuiță. În afară de aceasta, starostele cu ajutoarele

sale mergeau de la om la om de-i cinsteau cu băătură. Nănașii, de asemenea, închinau fiecărui invitat (ei însă nu beau), căci era mare cinste, când primeau câte un pahar de rachiu de la ei.

Taraful de lăutari cânta, invitații bărbați și femei strigau și chiuiau. Veselia era încinsă. Timpul trecea. Către miezul nopții se puneau pe mese mâncările de către „socăciță”, iar starostele cuvânta:

„Dragi nuntași chemați
Câți chemați și nechemați,
În numele nănașilor
Și al acestor doi tineri vă zic:
Noi când în casă am intrat
Cu băătură bună ne-au așteptat
Dar noi seara bună am uitat
De ne luat.
Dar ei s-au sfătuit să ne dei și de mâncat,
Au pus două socăcițe atâta de bune
De te duc în lume,
Mânecele le-o sufulcat
Poalele le-o rădicat
Și ne-o făcut tare bun de mâncat.
E mâncare românească
Cine-o mânca din ea
La mulți ani să trăiască.
Dar socăcițele îmi fac semn
Că mult să nu vă îndemn
Acestea ni-s cuvintele
Dumeavoastră să ne goliți blidele”

În decursul mâncării, taraful cânta cântece line. Era însă chemat la masă de către o femeie mai bătrână, văduvă, care în ritmul unei cântări, își descria viața, bună sau rea, și da sfaturi tinerilor cum trebuie să trăiască, ca să fie fericiți. Erau momente duioase, împreunate cu puține lacrimi.

Starostele observând că nuntașii au terminat de mâncat, a făcut liniște, căci era vremea „dărilor”, pe care mireasa le oferea nănașilor și cu brațele încărcate striga:

„Faceți-mi o țâr de drum
Până la nănașu bun
Faceți-mi o țâr de cale
Până la nănașu mare,
Nănași mari să fiți voioși
Pe doi colăcuți frumoși
Pe colaci și pe dăsagi
Să vă fie finii dragi,

Da dăşagii-s în lătunoi
Îi daţi finii înapoi
Că dăşagii îs ţesuţi bine
I-a pune-n spate la mire
Şi le-o pune o aţişoară
Şi-o duce cu ei la moară
Şi le-a pune băieraş
Şi-a mere cu ei în oraş
Le-a pune o aţă neagră
Trei băieţi într-o dăşagă
În dăşaga dinainte
I-o puneo ţâr de merinde
Şi a ieşi afar-din sat
Să ştie că-i însurat"

După aceste cuvinte nănaşii închinau mirilor şi starostelui, mulţumindu-le pentru daruri. Dăşagii îi înapoiau miresei, iar colacii îi tăiau felii şi-i împărţeau mesenilor.

Terminate fiind toate datinile, parte din invitaţi, cu deosebire bătrânii, plecau la casele lor, iar cei mai tineri rămăneau la joc, până după amiază.

Plecarea nănaşilor era însoţită de miri cu lumânările aprinse, de stegar cu feciorii steagului, de colăcarii descălecaţi, de taraful de lăutari şi de toţi nuntaşii. Nevestele cu spatele înainte şi bărbaţii cu feţele către ele înaintau tropotind, chiuind şi strigând.

Ajunşi fiind la casa nănaşilor, nuntaşii se opreau şi fără să intre îi aclamau, risipindu-se şi plecând pe la casele lor.

Petrecerea se va continua în noaptea viitoare, la mire.

2. La mire

În noaptea următoare, petrecerea nuntaşilor se continuă în casa mirelui. Invitaţii nu se prezintă în convoi, ci familii singuratice sau în grupuleţe mici.

Mesele erau aranjate întocmai ca la mireasă, nelipsind de pe ele sticlele cu băutură, precum şi pâinea şi sarea.

Nănaşii erau atenţi ca fiecare invitat nou sosit să fie cinstit de ei, închinându-le câte un păhărel de băutură, după care se așezau la mese, cam în ordinea din seara trecută. Acest lucru ţinea până către ora 11, noaptea, când se aduceau şi se serveau mâncările, „cina”, căci aproape toţi nuntaşii erau prezenţi.

Starostele „slobozea” masa, invitând nuntaşii să mănânce, rostind următoarele:

„Aici de cum am sosit
Tare bine ne-am simţit
Că la mese ne-am așezat
Ş-am băut şi am mâncat

Pită cu sare am îmbucat
O seamă ne-am cam îmbătat
Ș-am strigat și am cântat
Ba am și jucat
Dar o noapte bună de ne luat
Noi am uitat, tot așa și de mâncat
Dar tinerii și nănașii ce-au socotit ?
Socăciților le-am poruncit
Să puie mâncările la încălzit
La mesele noastre să le puie
Ca oastea lor să mănânce și să beie
Niciunul flămând și setos să rămâie
Pentru aceea poftiți și luați
Și mâncați
Vorbe slabe să nu le dați
Acestea li-s cuvintele
Să le rămâie numai blidele”.

Taraful de lăutari își făcea datoria, cântând cântece mai line, iar în preajma miezului nopții, făcând o scurtă pauză, cinau și ei.

După reînceperea veseliei urmau câteva jocuri. Câteva perechi de nuntași mai tineri, bărbați, dar mai multe neveste, prinși de mijlocuri, jucau pe loc în cerc, în ritmul unei hore, jocul numit „bărbunc” (cei trei pași săltăreți se făceau la dreapta și stânga în mod alternativ). Ceilalți nuntași, urcați în picioare pe lavițele din jurul meselor, tropoteau pe loc, strigând și chiuind de clocotea casa.

Dar, cel mai obișnuit joc era „Someșana” (de mână) urmată de „Învârtită” (acest joc constă din mai multe perechi, bărbați și femei, înșirate una după alta, bărbatul ținând cu mâna dreaptă mâna stângă a femeii, înaintează făcând în ritmul muzicii cinci pași săltăreți înainte și patru pași înapoi). Jocul era însoțit de diferite strigături, care puteau fi de dor, de veselie sau glumețe.

După câteva jocuri urma cinstirea nănașilor de către miri cu doi colaci, o pereche de dăsași, o cămașă femeiască, o pereche de ciubote femeiești și în cazul de față cu un „pom” împlântat într-un colac mai mare, rotund, împodobit cu diferite figurine și împrejmuț cu o cunună de flori.

Făcându-se liniște (relativă), starostele, cu brațele încărcate cu darurile mirilor, înainta strigând:

„Deschideți-mi toți drumu
Să mă duc la nănașu
Să nu-mi steie nime-n cale
Până la nănașa mare
Nănași mari, să fiți voioși

Pe doi colăcuți frumoși
Pe colaci și pe dăsagi
Să vă fie finii dragi.
Mireasa s-o socotit
Pânză albă-a curăit
Și-o cămașă o pregătit
Aleasă cu mărgeluțe
Să fie nașei drăguță
Dar pânza-i cu lătunoi
I-a da-o finii-napoi
Mirele ce se socoate
Să cumpere nașei ciobote
Dar ciobotele-s prea moi
Le-a da finului-napoi
Să le le-ncale a ei finuță
Că i se pare că-i desculță.
Fă-te nașule voios
Pe-aiest pom mândru și frumos
În colac mare împlântat
Cu mărgel-nfășurat.
I-om pune noi pe o masă
Ți l-om duce toși acasă
Tot jucând și chiuind
Starostele alduind"

Urmau câteva schimburi de păhărele cu băătură, după care urmau „dărilor” nuntașilor și ajutoarele oferite de ei tinerei perechi.

Starostele, prin o scurtă cuvântare, făcea un cald apel adresat tuturor, ca fiecare, după puterile sale, să vină în ajutorul tinerilor, care trebuie să-și întemeieze gospodărie.

Darurile se începeau de la nănașii tineri și de la bătrâni (nănașii nănașilor), urmau neamurile mai apropiate, invitații nănașilor, ai mirelui și ai miresei.

Nănașul închina miresei, mireasa nănașei, nănașa mirelui, apoi nănașul zicea: „Finule și fină, să vă faceți cu voie bună de la noi cu puțin, de la Dumnezeu cu mult, pe „X” (suma dăruită) zloți buni și pe o pereche de viței, să-i creșteți, să aveți boi”. Nănașa oferea „X” zloți și o vițea, să aibă vacă. În afară de acestea, le restituia lumânările de cununie, cămașa și ciobotele. Nănașii bătrâni și rudeniile ofereau anumite sume de bani, oi, pucei, etc.

Starostele, cu o farfurie acoperită cu un șervet, mergea de la o pereche de nuntași la alta, începând cu cei ai nănașilor, trecând la ai mirelui, pe urmă la ai miresei și la tineret.

Toți ofereau cu voce tare suma de bani, pe care o depuneau în farfurie. Unii, bărbat sau femeie, se auzeau zicând: „Mire și mireasă, să vă faceți cu voie bună pe „x” zloți și o vită tânără (mieluță, uneori), alții, pe lângă bani, promiteau anumită măsură de bucate (cereale),

zile de arat, lucru cu carul, etc. Se făceau și glume. Când unul auzea pe un priten oferind o oaie, el imediat oferea un lup.

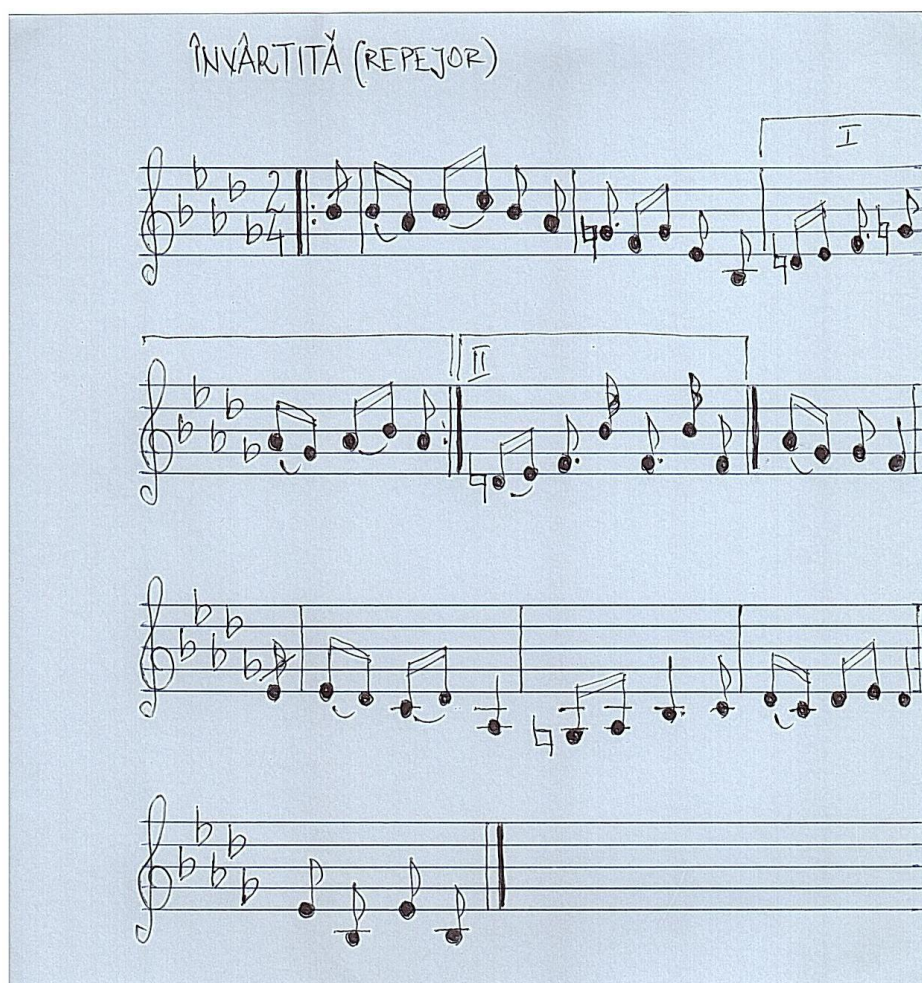
Banii adunați în farfurie erau predați nănașului, să-i numere, iar însemnarea darurilor în natură, se preda mirelui. Suma adunată se publica spre știrea tuturor și înfășurată într-o năframă era predată miresei, care o păstra în „sân”.

Terminate fiind dărilor, urma jocul, până dimineața, cam la ora opt. Atunci se începea partea cea mai hazlie a nunții, servirea „zămurilor” și „jocul găinii”. Nuntașii mai în etate nu luau parte la joc, ci retrași de o parte, la o masă rezervată anume pentru ei, asistau ca privitori, închinându-și câte un păhărel de băutură și povestind de una și de alta.

Cu toții, însă, la invitarea și îndemnul starostelui, închinau ei de ei câteva păhărele de băutură și gustau cu poftă din „zama de găină” cu „toșmagi” (tăieței), rupeau și mâncau din fripturile oferite.

Când toate erau isprăvite, se iveră socăcița, aducând pe o tavă o găină friptă, frumos rumenită, întreagă, împodobită cu flori, având o țigară în cioc și mărgelile de-a grumaz, împlântată cu picioarele într-o plăcintă.

La ivirea ei, taraful de lăutari (de regulă violonistul prim și contralăul, fără gordună”) executau binecunoscuta „Învârtita găinii”. Socăcița înainta ținând în ritmul cântării și jucând găina la dreapta și la stânga, iar starostele deschidea seria strigăturilor.

Strigăturile erau naive, scurte și în majoritate hazlii, dar cu sau aproape fără perdea (cer scuze cititorilor, dar trebuie să le redau așa cum le „strigau”, cine le striga).

Starostele începea, făcând aluzie la socăciță:

„Uitați-vă oameni buni
Ce jigane hâdă vine
Luați pușca ș-o-mpușcați
O-mpușcați între picioare
C-acolo-i carnea mai moale
S-o-mpușcați pe la genunchi
C-acolo-i carnea mai dulce”

xxx

„Uitați-vă oameni buni (aluzie la găină)

Ce dihan mare vineri
Nu știu găină-i ori pui
Crică o prins-o de pe grui
Nu știu găină-i ori cioară
Or fi prins-o pe la moară
O mâncat mălai din ciur
De-aceia-i subțire-n c...
Cu picioarele-n plăcintă
O murit înădușită
Cu mărgelile la grumazi
Vă feriți și n-o mâncați
Foaie verde de trifoi
Hai socăciță-napoi
S-o-mpărțim noi amândoi”

Socăcița:

„Vai săracu nănașu
Tot închină și suspină
Cu ochii după găină
Da găina-i cu buhui
Îi în cămară-n cui
Și găina-i buhăiată
Îi în cămară-ncuiată
Adă cheia s-o descui
Să o dau nănașului
Nănașei i-ar plăcea bine
De-ar fi cocoș, nu găină
Dar nănașu-i bucuros
Că-i găină, nu-i cocoș.

Găina cât o trăit
Tot așa o cârăit
C-a oua vreo șapte ouă
Cu-a nănașului îs nouă
A găinii –s cu găoci
A nănașului cu f...”

Diferiți nuntași, bărbați sau femei, strigă la adresa socăciței:

„Socăciță vină-ncoace
Ce-ai făcut nouă ne place
C-ai făcut niște toșmagi
Numa cu boii să-i tragi
Ș-ai făcut niște găluște
Să le duci pe teleguță”

xxx

„Socăcița îi frumoasă
Dar plăcinta nu-i brânzoasă
Și tocana nu-i cărnoasă
Socăcița-i cu papuci
Cu socacii printre buci
Socăcița-i cu nădragi
Cu socacii printre craci”

xxx

„Socăciță vină-ncoace
Vină-ncoa la nănașu
Că el s-a uita la mâini
Spălatu-le-ai de săptămâni ?
De le-ai spălat pân-la coate
El ți-a dat bani de ciobote
De te-ai spălat și pe palmi
El ți-a dat bani de năfrămi
De nu te-ai spălat la fel
El ți-a da vreun ban ori doi
Și ți-i plăti de-on curvoi”

xxx

„Socăcița cea bătrână
Mers-a a apă la fântână
Ș-o prins un pește cu lână
De la fântâna din jos
O prins un pește flocos”
Și altele

La urmă socăcița „mânioasă” încheie:

„Vai săraci nuntași chemați
De-aseară voi tot mâncați
Mă mir că nu mai crăpați
De-aseară voi tot vorbiți
Mă mir că nu mai plesniți
Da-eu am făcut cum am putut
Am făcut cum am știut
Să vă hrănesc cu mâncări
De suflați numai pe nări
De vi-ți duce toți acasă
Și-ți mânca colesă arsă
Nu-ți mânca tocană grasă
Și-ți linge numai făină”

După aceste manifestări hazlii și înțepătoare, unii nuntași plecau acasă, tinerii și mai cu seamă invitații nănașului rămâneau. Se continua jocul, în vreme ce starostele, ajutat de miri, fixau bine colacul cu pomul pe o masă mai mică, îmbrăcată cu un „procuț” (covor), pregătindu-l de drum.

Se făcea rost de o găleată cu apă și un mănunchi de busuioc. Către orele amiezii, la un semnal dat, nuntașii în voie bună, unii (doi-trei) prevăzuți cu sticlele cu rachiu, unul cu dășagii cu colacii nănașilor în spate, ieșeau jucând, tropotind, chiuind și strigând. Se forma un frumos cortegiu, înconjurând masa cu pomul.

În frunte mergeau nevestele cu spatele înainte, urma masa cu pomul, purtată de patru bărbați de patru laturi, starostele cu găleata cu apă și cu busuiocul, tânăra pereche cu lumânările aprinse, urmată de nănași, stegarul cu steagul desfășurat, însoțit de feciorii steagului și de colăcarii descălecați, taraful de lăutari, cortegiul fiind încheiat de un șir de bărbați. Întreg cortegiul avea fața către pom și toți înaintau tropotind în ritmul unei cântări, executată cu foc de taraf.

Cei patru tropoteau și înaintau, purtând masa în semicercuri, la dreapta și la stânga, iar cei cu băutura cinsteau pe unii trecători întâlniți, sau pe unii, care ieșiți pe la porți, priveau curioși cortegiul-raritate al „nunții cu pom”.

Acum mireasa era „învălită”, adică, în loc de podoabele de pe cap și în loc de „struțurile” de la urechi, purta „sovonul”, împodobit cu floricele artificiale și mărgeluțe-ace de gămălie. Sovonul era o fâșie de borangic alb, lungă cam de doi-trei metri, înfășurată, împletită și fixată pe capul ei în mod artistic, având forma și aspectul unui adevărat turban. Sovonul era semnul că mireasa a trecut de la „feticie” la „nevestie”.

Ca nevastă tânără putea să se „învelească” în sărbători sau la diferite ocaziuni, afară de înmormântări, căci sovonul era „haină” de voie bună.

Tânăra pereche, nănașii și starostele nu jucau, ci înaintau în mod demn sărbătorește. Din loc în loc, cam la o sută de pași, cortegiul era oprit și starostele stropea cu busuiocul ud, ușor, pe toate patru părțile pomul „alduind” repetat de patru ori și zicând:

„Sănătos pom frumos
Și pe față și pe dos
Scrisă-i fața lui Hristos.
Pe cum ești gătit pe masă
Așa să fii lângă Sfântul Tănasă
Sfântul Tănasă să te așeze în Rai
Lângă Sfântul Niculai.
Amin”

După ce stropea tânăra pereche, pe nănași și pe toți cei de față, cortegiul se repunea în mersul de mai înainte, repetând opririle și ceremoniile, în raport cu drumul ce urmează a se mai străbate.

Ajuns la casa nănașilor, cortegiul intra, dar nu lua loc la mese întinse, ci stătea care unde apuca, căci de fapt, aici se încheiau toate formalitățile și ceremoniile nunții cu pom.

Nănașul tăia felii un colac și le distribuia celor prezenți, cinstindu-i cu una-două păhărele de rachiu, pe când nănașa „dezbrăca” pomul, oferind nevestelor, cu deosebire celor cu copii, turte și turțițe.

Peste puțină vreme, nuntașii mulțumind și aclamând pe nănași și pe tineri, plecau la casele lor.

xxx

La o săptămână după nuntă, tânăra pereche însoțită de părinții lor și câțiva invitați, rudinii și vecini, prevăzuți cu băutură și cu fripturi, se prezentau într-o duminică seara la nănași la așa numita „întorcătură” a nănașilor. Această întorcătură era o manifestare a atașamentului, al iubirii și al recunoștinței, pe care finii le datorau nănașilor și care întăreau în mod indestructibil relațiile dintre ei, ca între copiii și părinții lor, pe întreaga viață.

În prezent, nunțile se desfășoară numai într-o seară, abandonând datinile din trecut.

Sunt multe cazuri când la nunți nu sunt veselii lărmuitoare, ci se dă o simplă cină în cerc restrâns, „numai între noi”, fără lăutari și fără dări.

TARAFUL DE MUZICĂ TRADIȚIONALĂ DIN SÂNGEORZ-BĂI

FLORIN HODOROGA

Localitatea Sângeorz-Băi, acum oraș-stațiune, este așezată la poalele Munților Rodnei, în nord-estul județului Bistrița-Năsăud, pe cursul superior al Someșului Mare.

Printre multiplele preocupări ale sângeorzenilor face parte și muzica tradițională, mai ales cântatul la instrumentele cu coarde: *cetera* (vioară), *brace* (vioara II/violă) și *gordună* (contrabas). Aceste erau confecționate de Poleac Ion care era și un mare ceteraș.

Prin anii 1955, la Sângeorz-Băi, erau foarte mulți muzicanți care cântau la diferite petreceri.

Taraful de muzică populară din Sângeorz-Băi a fost înființat în anul 1956, constituit, la început, ca și un grup instrumental alcătuit din: ceteră, brace și gordună. Ceteraș era Moldovan Ion, la braci Adam Petru, iar la gordună Moldovan Ion II. Acest grup instrumental a început să activeze în cadrul Căminului Cultural din Sângeorz-Băi și susținea, la început, doar partea muzicală pentru formația de dansuri care era înființată în anul 1955.

După aproximativ un an, grupul instrumental amintit a apărut în programele artistice organizate la Căminul Cultural, apoi susținând acompaniamentul muzical pentru soliștii vocali. Dirijorul acestui grup instrumental a fost Ion Moldovan.

În aceeași perioadă erau mulți muzicanți împărțiți în grupuri instrumentale, dar niciunul dintre acestea nu participau la activitățile organizate la Căminul Cultural din localitate.

În perioada 1955-1965 aceste grupuri își desfășurau activitatea ocazional la: nunți, sezători, clăci, botezuri, la plecarea tinerilor în armată, „la băgatul oilor pe brânză” și, chiar, la unele înmormântări. Pentru că erau muzicanți buni, ei erau angajați („băgați”) să cânte, nu numai în Sângeorz-Băi, cât și în localitățile învecinate: Maieru, Anieș, Rodna, Șanț, Valea Mare, Ilva-Mică, Feldru, Nepos, Leșu, Ilva-Mare, Lunca-Ilvei, Rebra și Parva. Ei se deplasau cu căruța și sania, după anotimpul în care avea loc evenimentul.

Componența grupurilor care nu activau la Căminul Cultural era:

- Georgescu Ion – ceteră, Moldovan Ion- brace, Slătar (Cibuc) Ion – gordună;
- Georgescu Maxim – ceteră, Crețu Vasile – brace, Slătar Ion – gordună;
- Poleac Ion – ceteră, Gros Virgil – brace, Gros Aurel – gordună;
- Gabor Maxim – ceteră, Gros Ilie – brace, Gros Ion – gordună.

După cum rezultă, erau cinci grupuri cu un total de 15 muzicanți. Aceste grupuri de instrumentiști erau statornice și nu se înlocuiau între ele. Fiecare grup pretindea că era mai bun decât celelalte. Din această cauză, între aceste grupuri era o anumită rivalitate.

Dar, numărul muzicanților nu se oprește la aceste cinci grupuri instrumentale. Mai activau, în acea vreme, muzicanți ce nu erau organizați în grupuri de câte trei. Amintim pe: Gros George, Apostol Ion, Rebrean Maxim, Berci Marian, Poleac Ilie, Mihăilă Macedon-Dobzău, Luci Alexandru și Cordoș Emil. Aceștia erau considerați muzicanți „de mâna a doua”. Și acești muzicanți se grupau câte trei în funcție de nevoi, urgențe, de ocazie sau erau primiți temporar de către cele cinci grupuri de „elită”. Acești muzicanți erau solicitați la petreceri mai „mici” și nu prea erau angajați la nunți.

După anul 1965 au apărut și instrumentele de suflut: taragotul – Giurgiu Ion și Siminic Simion, clarinetul Șorecău Ion și Ogâgău Traian, apoi a apărut acordeonul – profesor Sima Marius.

După cum se vede în rândurile de mai sus, numărul muzicanților era foarte mare pentru o localitate ca și Sângeorzul, ajungea la aproape treizeci de instrumentiști. Mulți dintre ei erau foarte buni, dar inconvenientul era că fără soliști vocali și fără o orchestră de muzică populară, nu se puteau organiza spectacole.

Formația de dansuri, care participa la concursuri de folclor, la început la Năsăud, apoi Cluj și București, a determinat și influențat participarea acestor grupuri instrumentale spre activitățile organizate de Căminul Cultural. Deci, era imperios necesar dorința de a organiza o formație de muzică populară în care să participe toți (sau aproape toți) acești muzicanți și să-și manifeste talentul pe scenă, într-un mod organizat.

Pentru realizarea acestui deziderat era nevoie de o persoană cu o pregătire profesională, un om de muzică, care să cunoască tainele muzicii. După îndelungi căutări, acest om s-a găsit în persoana medicului stomatolog, dr. Tiberiu Românu (bănățean, de origine), absolvent de Conservator și un foarte bun cunoscător și practicant al mai multor instrumente: vioară, acordeon și al instrumentelor de suflut. Sub comanda „dirijorului” Tiberiu Românu, taraful de

muzică populară a obținut locul I la faza republicană rezervată orchestrelor de muzică populară ce avut loc la Cluj-Napoca. În repertoriul orchestrei au fost incuse piese de o inestimabilă valoare. După plecarea dirijorului Tiberiu Romănu, la conducerea orchestrei din Sângeorz-Băi a revenit profesorului de muzică Todică Larion, originar dintr-o comună apropiată, Leșu, cu tradiție în promovarea vestiților trișcași.

De la înființare și până în prezent, taraful de muzică tradițională din Sângeorz-Băi a desfășurat o activitate de excepție, participând, de-a lungul anilor, la foarte multe spectacole, festivaluri și concursuri de folclor, atât în țară, cât și în străinătate, unde au obținut importante premii și diplome, cel mai de seamă succes fiind obținerea locului I la Concursul național de folclor desfășurat la Mamaia în anul 2002.

**Taraful tradițional din Sângeorz-Băi: Ioan Moldovan (Șpuriul)– contrabas (gordună),
Ioan Moldovan – ceteraș și Ilie Poleac – braci**

Repertoriul tarafului a cuprins piese muzicale din mai toate zonele folclorice ale țării, dar repertoriul de bază l-a constituit folclorul local, care cuprindea: *doine, de strigat, de joc și cântece de nuntă*. Pe lângă repertoriul bogat ce îl deține, taraful susține și acompaniamentul muzical al soliștilor vocali și partea muzicală a repertoriului coregrafic al Ansamblului folcloric „Păunița”.

OBICEIURI DE MOȘ NICOLAE DIN AUSTRIA

DR. A. P. ALEXI³

Conversare cu cititoarele

GRAZ, 20 decembrie

Cine ne conturbă ? – mă veți întreba dumneavoastră, amabile cititoare – la intrarea în acest salon de conversație.

Un frate, ce dorește a-și petrece câteva momente cu dulcile sale surori, - vă răspund eu – un amic, care nutrește în pieptul său asemenea idei și aspirații românești, ce sunt identice cu ale dumneavoastră. Și dacă cutează a intra în salonul dumneavoastră, spre a vă răpi câteva minute, ce altul prin o conversație mai interesantă vi le-ar face cu mult mai plăcute – vă roagă a-i oferi ospitalitatea și ascultarea dumneavoastră. El ca recompensă pentru asta bunătate se va năzui a vi se relata din când în când despre lucrurile și evenimentele cele mai interesante din capitala Stiriei...

Ei bine, să încep ! Dumneavoastră așteptați cu nerăbdare să auziți ceva de la Graz, un oraș ca acesta ce în acest salon n-a fost reprezentat. Un magazin de materie îmi stă înaintea, din care s-ar putea face cele mai interesante subiecte de conversație. Dumneavoastră, înainte de toate, îmi cereți să vă descriu Grazul. Aceasta o fac prin două cuvinte: „Orașul contrastelor”. Clericarismul și așa numitul liberalism sunt acei doi poli pururea contrari, acele două inimi, înverșunate și neîmpăcate. Ambele partide merg până la extreme. Cea dintâia ... Dar, pardon ! Era gata să alunec în politică. Uitasem că scriu pentru o foaie beletristică, și că în Ungaria sunt și legi de presă...

Să începem dară, despre altceva !

În zilele trecute am văzut renumitul și interesantul târg așa numit a Sfântului Nicolae. Când zic, că e un târg renumit, să nu credeți că e analog cu târgurile noastre cele renumite din Transilvania, căci pe când în târgurile noastre se vând tot felul de vite și mărfuri prețioase, în târg sunt Niclo – după cum le numește poporul de pe aici – numai niște jucării bizare și copilărești, păpuși, turte, verguțe de mesteacăn și câte și mai câte caricaturi nemțești.

Și cum poate fi renumit pentru așa ceva ? Mă veți întreba dumneavoastră ! E cam curios renumele acestui târg, cercetat de întreg orașul și de ținutul lui, dară cu toate acestea este așa. E renumit, pentru că de dânsul sunt legate o sumă de narațiuni fabuloase și superstițioase.

E știut, că și românul are diverse superstiții despre Sfântul Nicolae. Așa, pe valea Someșului, acestui sfânt are puteri extraordinare. Dacă află pod de gheață peste Someș,

³ Articol apărut în *Familia*, Pesta, Anul VI, nr. 50, Duminică 13/25 decembrie 1870, rubrica „Salon”, pp. 596-597.

Sfântul Nicolae îndată-l zdrobește, iar dacă nu află pod de gheață, atunci, într-o noapte-l face mai tare decât un pod de aramă din poveste.

Pe aici se crede și se vorbește altceva despre acest sfânt.

A fost odată un episcop, de care se află foarte rar. Mișcat de o inimă nobilă și binefăcătoare, se lua acest episcop, îndată ce se însera, pe stradă, se uita pe ferestre și dacă vedea că în casă locuiesc niște oameni nenorociți, ce înoată în sărăcie și lipsă, dară altcum era ornat în veșmintele virtuților, le arunca în casă pe ferestruică câțiva bani de aur – poate vor fi fost chiar galbeni – apoi se ducea mai departe.

Așa umblă Sfântul Nicolae tot satul. Așa umblă și astăzi prin lume, - adică lumea nemțească – și aruncă pe ferești bani de aur și alte lucruri scumpe; și cine e micuț și locuiește colo afară de țară, acela are ocazie de a-l vedea în întregul său ornat pe episcop, cu toiag și cu căciulă sau cum să-i mai zic, mitra, pentru că Sfântul Niclo, precum luau prin orașe numai din turtă și din hârtie, la țară în vezi în realitate cu carne și sânge. Numai cu aceea se deosebește Sfântul Niclo de acum, de moșul de mai demult, că acesta nu-și face de lucru cu oameni crescuți, la aceștia nu le dă nimica; el e mai mult amicul pruncilor.

În seara de Sfântul Nicolae se ivește episcopul copiilor și umblă prin toate casele de-a rândul întrebând în fiecare unde sa află copii, dacă aceștia învață bine și-s inteligenți, dacă-s bravi și ascultă pe părinți și se roagă lui Dumnezeu mereu. Copiii au știut mai demult de sosirea lui Niclo, de aceea s-au pregătit mai demult, cu deosebire în săptămâna ultima și-au pus toată inteligența ca să-și poată arăta virtuțile la lumină; și aceasta o fac dâșii cu motive, pentru că Niclo când vine, nu le aduce numai bani de aur, mere roșii, nuci de aur, prune cu zahăr, turtițe și alte lucruri de mare preț pentru dâșii; dară mai aduce încă un soț foarte superstițios, pe așa numitul „Bărbosul”.

De acesta, că așa bine seamănă cu dracul și nu se știe cum a putut să se facă așa amic intim cu Sfântul Niclo, - așa se tem copiii de tare, pentru că e așa de urât, cu mult mai urât decât „Bată-l crucea !”.

Are un cojoc negru și o față neagră ca și cărbunele, un limboi lung și roșu îi spânzură din gură. În cap are două coarne mari, iar în spate poartă un butoi de care e legată o cățână (un fel de stâncă, s.n.) mare și înfiorătoare.

Mama copiilor le-a spus mai înainte că Bărbosul, pe copiii cei răi, îi leagă cu lanț și îi aruncă în butoi. De aceea, când vine Sfântul Nicolae, copiii trebuie să-in recite rugăciunile și să promită că și în viitor vor fi buni și bravi. Atunci Bărbosul o apucă la picior, căci cu copiii cei buni nu are a face nimica, iar Niclo le dă nuci de aur, turte și alte daruri prețioase. Nu arareori, se întâmplă de copiii sar noaptea pe pereți, de frica Bărbosului, cu deosebire aceia care nu au mămuca să-i pregătească la primirea lui Niclo și soțului său.

După ce s-au depărtat acești oaspeți, copiii încep a fi îndată voioși, li s-a ridicat o piatră de pe inimă și încep a-i caracteriza, cu deosebire pe urâtul de Bărbos, pe care, cât e anul, nu-l uită. Înainte de a se culca își lasă călțiunașii (încălțăminte) și șăpuța în fereastră pentru că Niclo mai vine odată, noaptea târziu, și la copiii bravi le umple cu mere, nuci ș.a., iar cei răi află dimineața numai pietre, pere de molid și vergi de mesteacăn.

Dar, la orașe, nu este datina așa ca la țară, pentru că aici locuiesc o clasă mai cultă; apoi știm că la toate popoarele nu așa-numita clasă cultă e conservatoarea (păstrătoarea) datinelor naționale, patriotice sau religioase, ci poporul de la țară. În oraș nu umblă seara pe la copii, ci-l află dimineața în fereastră încărcată cu o sumă de daruri, iar cei răi găsesc în locul lui Niclo pe Bărbosul urât cu coarne, cu lanț și vergi în mână, firește cumpărate de părinți sau de rudenii din târgul lui Niclo fără știrea copiilor.

Iată însemnătatea și renumele târgului Sfântului Nicolae. Pe la orașe, însă, a început a se vulgariza însemnătatea prețioasă a acestui târg și pentru juni, cu deosebire între amici și amice sau mai bine-zis între amorezi, întrebuițându-se de niște figuri simbolice, de adrese de încredere, fidelitate sau infidelitate, note muștrătoare pentru necredința amorului și altele care nu le știu eu.

Spre a înțelege însemnătatea tuturor acestor caricaturi și figuri curioase, îți trebuie un lexicon mai voluminos decât cel al limbii florilor. Numai cei interesați, și cu deosebire damele, se pricep la astfel de rebusuri.

În urmă să vă spun că și eu fui fericit a primi un atare dar a lui Niclo. Când am venit odată acasă am aflat pe masă o călugăriță ce ținea în mâna dreaptă o rosa nu deplin dezvoltată, iar în mâna stângă o frunză de orangia. Am întrebat-o cine mi-a adus această tricozenie, mi s-a spus că un servitor. Cine mi-a trimis-o, nu știu. Mi-am bătut capul să-mi explic însemnătatea acestui cadou, dar în deșert, dar voi putea poate mai târziu.

Uitasem să vă împărtășesc, că aici se află și o colonie română; despre aceasta, cu permisiunea dumneavoastră, cu altă ocazie.

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

ÎNFIINȚAREA ȘI ORGANIZAREA VICARIATULUI RODNEI⁴

DR. MIRELA ANDREI

Grație autobiografiilor lui Macedon Pop și Grigore Moisil, precum și a articolelor din revista năsăudeană din perioada interbelică, *Arhiva Someșană*, se poate reconstitui un istoric sumar, o imagine, chiar dacă estompată, a trecutului Bisericii greco-catolice din nord-estul Transilvaniei, pornind de la acrivitatea desfășurată de vicarii foranei care au ocupat scaunul vicarial de la Năsăud de-a lungul timpului.

Evoluția greco-catolicismului a fost sinuoasă și în această regiune care, în timp, avea să devină un bastion al Bisericii unite cu Roma. Se constată că, la recensământul uniților și neuniților din Transilvania (1761), realizat de o comisie aulică condusă de baronul Nicolau Adolf Bucow, comandantul general al trupelor ardelene, satele de pe valea Rodnei și din jurul Năsăudului s-au declarat neunite. În același an au avut loc răzvrătiri contra preoților uniți care au fost scoși din biserici, acestea fiind pe alocuri închise temporar⁵. În paralel cu acest recensământ, protopopul Năsăudului, Anton Naszodi, întreprindea și el o anchetă, ale cărei rezultate, reale sau ușor prelucrate, au fost favorabile uniților. Compararea celor două recensăminte a determinat următoarea concluzie: 25 de localități au fost declarate unite și li s-au adjudecat bisericile existente în satele respective⁶.

Progresul unirii în această parte a Transilvaniei avea să fie, însă, uimitor și să ducă în scurt timp la schimbarea definitivă a raportului demografico-confesional în regiune. În numai câteva decenii, majoritatea populației avea să treacă la greco-catolicism, lucru explicabil în primul rând prin prisma înființării regimentului II de graniță românesc. La numai câțiva ani după constituirea regimentului de graniță năsăudean, greco-catolicismul în zonă era consolidat prin înființarea unui vicariat foraneu. În 1786, printr-o hotărâre imperială se decidea înființarea vicariatului Rodnei odată cu altele două la granița sudică a Principatului, Hațeg și Făgăraș⁷. Vicariatul Rodnei a devenit „cel mai puternic din cele trei existente deocamdată”⁸, oferind în același timp și un model de organizare demn de urmat. Situația a fost recunoscută ca atare și de către forurile episcopale din Blaj, care din dorința de a întări și vicariatele de la granița sudică a Transilvaniei și a le organiza după modelul celui năsăudean, au avut inițiativa

⁴ Acest articol este un subcapitol ce deschide seria datelor istorice privind vicariatul Rodnei cuprinse de autoare în cartea *La granița Imperiului. Vicariatul Rodnei*, Cluj-Napoca : Argonaut, 2006, pp. 38-42.

⁵ **Virgil Șotropa**, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, nr. 21, Năsăud, 1937, pp. 453, 455-472.

⁶ *Ibidem*, p. 473.

⁷ **Daniel Dumitrean**, *Misiunea pastorală în Biserica Română Unită. Cazul episcopului Ioan Bob*, în „Revista Bistriței”, nr. XIV, Bistrița, 2000, pp.300, 302.

⁸ **Remus Câmpeanu**, *Elitele românești în Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 2000, p. 229.

transferării primilor vicari năsăudeni la conducerea vicariatului Făgăraşului⁹. A fost cazul lui I. Para, cel dintâi vicar al Rodnei, iar apoi al lui I. Halmagi, cel care i-a succedat în scaunul vicarial de la Năsăud. Se impune subliniat faptul că consolidarea Bisericii greco-catolice în cadrul teritoriului regimentului II de graniţă a contribuit şi intensa campanie prozelită iniţiată de I. Para. Aceasta a cunoscut o mai mare amploare pe valea Bârgăului, unde rezistenţa ortodocşilor la unire a fost mai puternică şi unde, de altfel, şi-au continuat existenţa câteva puternice parohii ortodoxe. Într-un segment de timp relativ scurt, comunele de pe valea Someşului superior, Şieului, câteva comune de pe valea Mureşului şi o parte a celor din valea Bârgăului, care au format regimentul II de graniţă românesc, au îmbrăţişat confesiunea greco-catolică.

Vicariatul rodnean a avut jurisdicţia sa administrativ-ecclesiastică, la început două apoi trei protopopiate sau districte protopopeşti: al Rodnei, al Bistriţei şi al Budacului Român (după 1851). Referitor la raportul ierarhic-jurisdicţional dintre vicariatul Rodnei şi protopopiatul greco-catolic al Bistriţei, se impune precizat faptul că acesta din urmă, deşi întemeiat cu câţiva ani înainte, respectiv în 1780, a fost subordonat vicariatului nou înfiinţat. Raportul de subordonare jurisdicţională dintre cele două entităţi ecclesiastice a funcţionat în această formă până la 1853. După această dată, protopopiatul Bistriţei a intrat într-o relaţie de dependenţă ierarhică directă faţă de episcopia de Gherla. Această nouă situaţie a anulat în parte rolul de intermediar al vicarului năsăudean pentru problemele protopopiatului greco-catolic al Bistriţei în comunicarea cu forurile episcopale. În consecinţă, deşi vicarul foraneu al Rodnei şi-a păstrat un statut de preeminenţă asupra protopopului de Bistriţa, nu se mai poate vorbi decât de o jurisdicţie formală a oficiului vicarial din Năsăud asupra acestui district protopopesesc. Totuşi, această jurisdicţie, chiar dacă mai mult formală, s-a menţinut. Ea este certificată de faptul că şi în perioada următoare, potrivit *Şematismelor* din 1867, 1877, 1882, protopopul Bistriţei, Alexandru Silaşi, deţinea calitatea de membru al Consistoriului „subaltern” al Rodnei¹⁰.

Protopopiatul Bistriţei era condus de un vice-arhidiacon¹¹ care, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea deţinea şi funcţiile de inspector peste şcolile naţionale din district, comisar delegat în cauzele matrimoniale, membru al Scaunului consistorial diecezan şi al Consistoriului „subaltern” din Năsăud¹². El era, în acelaşi timp, parohul comunităţii bisericeşti greco-catolice din Bistriţa. Protopopiatul a avut în componenţa sa, în toată această perioadă, 20 de parohii şi 9, apoi 10 filii¹³. Protopopii cei mai reprezentativi, care s-au aflat la conducerea acestui district protopopesesc în a doua jumătate al secolului al XIX-lea au fost Ioan Maier şi Alexandru Silaşi.

⁹ *Ibidem*, p. 232.

¹⁰ *Şematismul venerabilului cler a nou-înfiinţatei dieceze greco-catolice a Gherlei*, Gherla, 1867, pp. 87-88; *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum diocesis Szamosujvariensis pro anno a Christo nato 1877*, Gherla, 1877, p. 81; *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum Dicesis Szamosujvariensis pro anno a Christo nato 1882*, Gherla, 1882, p. 99.

¹¹ *Şematismul venerabilului cler a nou-înfiinţatei dieceze greco-catolice a Gherlei*, Gherla, 1867, p. 100.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, pp. 100-104. Parohiile şi filiile protopopitului Bistrţei au fost următoarele: Arcalia, Ardan, Bârla, Bileag, Bistriţa (cu filiile: Aldorf, Beşneu, Ghinda, Pantic, Zolna), Chiraleş, Cherestur, Feleac, Friş, Herina (cu filiile: Lechinţa şi Tonciu), Şieu-Măgheruş (cu filia Crainimăt), Neţiu (cu filia Ferihaz), Ruştior, Sebiş, Sâniacob, Şirioara, Sărăţel, Şoimuş, Şomfalău şi Țigău.

Cel de-al doilea district protopopesc din vicariat, numit al Rodnei¹⁴, a avut inițial în componența sa toate satele grănicerești greco-catolice circumscrise regimentului II românesc. Astfel, dacă regimentul grăniceresc năsăudean s-a întins peste teritoriul a 44 de comune, vicariatul Rodnei și-a exercitat jurisdicția ecleziastică asupra a 39 de parohii, întrucât cinci comunități de pe valea Bârgăului¹⁵ au refuzat să renunțe la biserica străbună, rămânând în continuare ortodoxe. După 1851, ca urmare a creării protopopiatului Budacul Român, jurisdicția teritorială a „tractului” protopopesc al Rodnei a fost restrânsă la 30 de comunități, pentru ca apoi în 1868 să crească la 31, prin includerea parohiei Lușca, până la acea dată arondată protopopiatului greco-catolic Beclean. Calitatea de protopop (sau arhidiacon) al Rodnei a fost deținută în mod constant de către vicarul din Năsăud, care cumula astfel cele două funcții. Statutul de întâietate al acestuia în raport cu protopopii aflați în subordinea sa era confirmat, odată în plus, prin titulatura care o purta. Astfel, în timp ce protopopilor săi le era atribuit titlul de vice-arhidiacon¹⁶, vicarul deținea titlul de arhidiacon.

Desființarea regimentului II de graniță românesc a determinat indirect ruperea unității teritorial-eleziastice a protopopiatului Rodnei. Din dorința forurilor episcopale de a impulsiona o administrare mai eficientă a comunităților bisericești din nord-estul Transilvaniei, s-a decis divizarea protopopiatului Rodnei, considerat a fi unul prea întins și, în consecință, dificil de gestionat. Astfel, nouă parohii situate la o distanță ceva mai mare de sediul vicarial, respectiv cele de pe valea Șieului, Mureșului și Budacului¹⁷ au fost desprinse din vicariat și organizate într-o unitate teritorial-eleziastică de sine stătătoare, cea a protopopiatului Budacului Român.

Parohul de atunci al Budacului Român, Ioan Ștefan, care se remarcase drept unul dintre cei mai destoinici și instruiți preoți din zonă, a fost ridicat la funcția de administrator protopopesc și însărcinat cu organizarea și conducerea noului protopopiat. Însă și în noua conjunctură, spre deosebire de protopopiatul Bistriței, cel al Budacului s-a aflat și se va afla până la Primul Război Mondial într-o relație de accentuată dependență jurisdicțională față de vicariatul Rodnei. Protopopii Budacului Român au purtat, la fel ca cei ai Bistriței, titlul de vice-arhidiaconi, îndeplinind și funcțiile de inspectori școlari ai districtului Budac, membri ai

¹⁴ Se impune subliniat faptul că în numeroase documente acest protopopiat apare și sub denumirea de „district vicarial”. Această denumire a fost utilizată în epocă pentru a desemna teritoriul aflat în conducerea directă a vicarului din Năsăud, în calitate de protopop sau arhidiacon. Astfel, vicarul Năsăudului era în primul rând protopopul districtului Rodnei. În paralel, termenul de „district vicarial” a fost atribuit, deseori, întregului vicariat, care includea toate cele trei protopopiate aflate în jurisdicția scaunului vicarial năsăudean, situație ce a dat naștere multor confuzii referitoare la ceea ce însemna și care era întinderea, în epocă, a așa-numitului „district vicaria”.

¹⁵ Este vorba despre localitățile: Prundu-Bârgăului, Susenii-Bârgăului, Mijloceni, Joseni și Rusu-Bârgăului.

¹⁶ *Șematismul venerabilului cler a nou-înființatei dieceze greco-catolice a Gherlei*, Gherla, 1867, pp. 97, 100.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 97-99. Cele opt parohii au fost: Budacul Român (cu filiile Ragla, Dumitrița, Varltely, Petriș, Ujvalu), Șieut (cu filia Șieul Mare), Mărișel/Nușfalău (cu filia Șerlinc), Monor, Gledin, Sântioana, Morăreni, Rușii Munți. Ulterior, filia Ragla a fost ridicată la rang de parohie, astfel protopopiatul cuprinzând nouă parohii și șase filii. Vezi *Schematismus venerabilis cleri graeci catholicorum Diocesis Szamosujvariensis pro anno a Christo nato 1877*, Gherla, 1877, p. 91. Această hotărâre vizând crearea unui protopopiat relativ mic ar putea părea nejustificată, în condițiile în care cele opt parohii cu filiile lor puteau fi arondate unor protopopiate vecine, Bistrița sau Beclean. Este posibil, însă, ca autoritățile bisericești să fi avut în vedere faptul că aceste comune, foste grănicerești, veneau cu realități diferite, cu un spirit dezvoltat de autonomie, ceea ce ar fi făcut dificilă o uniformizare rapidă, în cazul în care ar fi fost încorporate unor protopopiate deja existente, în care funcționau alte uzanțe și tradiții.

Scaunului consistorial diecezan, comisari delegați în cauze matrimoniale¹⁸. Din 1873, ca urmare a decesului lui Ioan Ștefan, la conducerea protopopiatului a fost numit preotul din Mărișel (Nușfalău), Iacob Pop, care a rămas în această funcție până la moartea sa, ce a survenit în primăvara anului 1893¹⁹.

Succesorii săi în această funcție au fost Ciril Deac²⁰, preot în Șieuț, protopop al Budacului între 1893 și 1902, an în care a fost ridicat la demnitatea de vicar al Rodnei, respectiv fiul său Ioan Pop, care își urmase tatăl și în oficiul parohial din Mărișel²¹.

Cu toate că vicariatul Rodnei a cuprins în hotarele sale un număr mai restrâns de comune, în comparație cu vicariatul Silvaniei sau al Hațegului, numărul credincioșilor săi avea să ajungă spre sfârșitul secolului al XIX-lea la aproximativ 50.000, dacă avem în vedere doar districtele Rodna și Budac, ceea ce reprezenta un procent de circa 10% din numărul credincioșilor diecezei de Gherla.

¹⁸ *Șematismul veneratului cler a nou-înființatei dieceze greco-catolice a Gherlei*, Gherla, 1867, p. 96.

¹⁹ **Arhivele Naționale - Direcția Județeană Bistrița-Năsăud (A.N.D.J.B.N.)**, Fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 688/1893, f. 37 r. Iacob Pop a murit la vârsta de 70 de ani, după 44 de ani în slujba bisericii.

²⁰ *Ibidem*, f. 69 r.

²¹ *Ibidem*, dos. 886/1902, f. 91 r.

ATITUDINEA AUTORITĂȚILOR ADMINISTRATIVE SÂNGEORZENE INTERBELICE FAȚĂ DE IEROMONAHUL IOACHIM BÂZNOG

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Fiind localnic, ieromonahul se hotărăște să construiască biserica pe pământul părinților lui. Angajează o echipă condusă de inginerul Emil Buia (greco-catolic) în baza proiectului făcut de arhitectul bistrițean Richard Kramer. În același timp, autoritățile locale trimit adrese după adrese către Episcopia Ortodoxă din Cluj, Protopopiatului din Bistrița cât și autorităților județene, în care-i erau aduse diferite acuze, cu scopul de a fi împiedicat în a ridica biserica.

Un exemplu în acest sens este ședința ținută de reprezentanța comunală în 28 august 1921, în care s-a încheiat un proces-verbal în care se specifica:

„ Prezenți: președinte Alexandru Buia, primar comunal,

grefier: Eliseu Dărăban,

membrii: Aurel Șorobetea, Iustin Sohorca, Maxim Lupoai, Vasile Șpaimoc, Alexandru Flore, Simion Alexi, Alexa Bulța, Costan Jarda, Solomon Cârțu, Maxim Siminic, Alexandru I. Gagea, Ion P. Andronesi, Victor Andresi, Maxim Petrașc, Ion M. Pop, George Cicedea, Maxim Georgeș, Maxim Niculai, Ion A. Costan, Roman Timoce, Silivan Buia, Iacob Gabor, Alexandru Mărcuș.

Președintele constată că ședința s-a convocat în regulă, membrii s-au prezentat în număr corespunzător, delegă cu verificarea procesului-verbal pe membrii Simion Alexi și Victor Andresi, deschide ședința, apoi se trece la ordinea zilei.

Membrul Siminic Maxim, a cărui soție este de confesiune ortodoxă, comunică că Bâznog Ioan, din această comună, afirmă că este ieromonah, de mai multă vreme, cu o stăruință vrednică de altă cauză, cu un neobraz, ca cel mai josnic, murdar și iresponsabil jidan, mișcă totul ca să ridice și să formeze aici în comună o parohie și biserică ortodoxă.

Având în vedere că în comuna noastră nu este de trebuință o nouă biserică, nici chiar greco-ortodoxă, nefiind credincioși de confesiune greco-ortodoxă, afară de opt familii, împinge la legea greco-ortodoxă de nefericirea provocată de desfacerea căsătoriei lor anterioare²².

Fiind lucru știut, că două biserici românești într-un sat cum este al nostru, nu este de dorit, pentru că nu ne-ar aduce niciun folos moral, ci numai dezbinări, certuri și atâtea alte lucruri, care astăzi în era închegării neamului, sunt absolut de încurajat și sunt a se sufoca înainte de naștere.

²² Pe marginea adresei nr. 2647 din 10.X. 1920 s-au găsit note cu creionul în care se specifica că existau în comună opt familii ortodoxe, căsătorite, perechi: 1) Maxim Siminic și Măriuca cu fiii lor; 2) Ion Cărbune cu soția; 3) Teodor și soția Ana, a lui Grigore Tănase; 4) Alexandru Berci cu soția Măriuca și fiii lor; 5) Alexandru Jojă și soția sa; 6) Gavrilă Rus cu soția Palagia, născută Dan; 7) Maxim Mihertă și soția Cătălina; 8) Alexandru Mihertă cu soția Ileana.

Și care un Bâznog, care a fost izgonit din Bucovina Ortodoxă și din Bârgaiile greco-ortodoxe²³; care trăiește în concubinaj fără un pic de rușine cu o poreclită maică, a căror pat nelegiuit a dat naștere la cinci suflete – neînmatriculate în nicio matricolă bisericească – necăjite și impilate atât moral și corporal, minte;²⁴ care în 1904 a fost condamnat pentru negoț cu fete furnizate turcilor, un Bâznog căruia îi lipsesc cu desăvârșire elementele culturii și învățaturii de școală primară, un murdar la trup și prea murdar la suflet nu are drept să pornească nicio acțiune în numele lui Dumnezeu, de a cărui taină și porunci nici nu vrea să știe, ci ar trebui să-și pună cenușă pe cap, să se pocăiască și să se năzuiască să se îndrepteze.

Nu-i putem permite să ne arunce mărul de ceartă cu biserica lui. Dacă va fi și este necesar să fim cu toții greco-ortodocși, atunci se va face prin cei de treabă și cu pricepere în lucrurile acestea. Dar, ca cineva să folosească biserica ca mijloc de uzurpare, de demoralizare, de viață fără trudă și lucru, nu vom suferi.

Nu vom îngădui ca acest Bâznog, păcătos și analfabet, să ne devină preot românesc. Preoții noștri, de până aici, au fost cei mai cuminți și cei mai învățați dintre noi.

Și dacă va să mai avem un preot românesc, pe lângă care-i mai avem, să-l avem popă cum noi știm, că popii-s lumina satelor și nu întunericul și rușinea lor, cum este Bâznog; acela este dușmanul legii creștine, dușmanul neamului românesc sau un inconștient.

În urmare, roagă reprezentanța să intervină și să informeze pe cei în drept și cu tragere de binele țării și înaintării neamului românesc și să roage să retragă eventuala autorizație de ridicare a bisericii de Bâznog Ioan și să-l silească ca tot ce a adunat în acest scop să cedeze în favorul orfanilor sau pe seama tutelei greco-ortodoxe din Cluj.

HOTĂRÂRE:

Reprezentanța certifică întrutotul toată vericitatea comunicării reprezentantului Maxim Siminic. Invită Primăria să comunice această hotărâre Î.P.S. Episcop al Clujului, Nicolae Ivan, domnului prefect al județului și delegatului prim-pretorului plasei Rodna.

Președinte: Alexandru Buia, primar. Grefier: Eliseu Dărbăban

Verificat: Simion Alexi și George Cicedea

Sângeorzul Român, la 2 septembrie 1921²⁵.

În urma celor sesizate, Consistoriul Episcopal de la Cluj îl delegă pe protopopul ortodox de Bistrița, Grigore Pletosu, pentru a se deplasa la fața locului și a verifica cele reclamate de Primăria comunei Sângeorzul Român. Acesta întreprinde o anchetă în 20 noiembrie 1921, raportând următoarele:

²³ Este vorba despre câteva sate de pe Valea Bârgăului (astăzi, în județul Bistrița-Năsăud) care n-au putut fi obligate de a trece la greco-catolici niciodată.

²⁴ Este adevărat că a crescut cinci copii, ducând și o susținută muncă de filantropie, în condițiile vremurilor de atunci. A fost ajutat în această muncă de maica Olimpiada (fostă Nazaria) Salvan, originară din satul Nepos, tunsă în monahism la Mănăstirea Agapia. Ca „recunoștință”, doi dintre copii îi vor intenta proces în anul 1942 pentru a dobândi așa-zisa avere a călugărului. Alți doi dintre copii vor dobândi în timpul regimului comunist, în anul 1958, casa aferentă terenului din Băi, care era în patrimoniul Episcopiei, cu mijloace necurate, deoarece unul dintre ei era un comunist înfocat (din tezaurul oral al credincioșilor sângeorzeni care păstrează și astăzi în memoria lor aceste fapte).

²⁵ **Arhiva Arhiepiscopiei Vadului Feleacului și Clujului (A.A.V.F.C.)**, Adresa Primăriei Sângeorzul Român către Episcopie din Cluj cu nr. 128/1921.

„1. Am citat la Oficiul reprezentanței comunale pe ieromonahul Ioachim Bâznog; aici s-au citit acuzele cuprinse în procesul-verbal a reprezentanței din Sângeorz, apoi i s-a făcut interogatoriul și i s-a luat fasiunea verbală la toate punctele. Am citat și pe propunătorul în reprezentanța comunei, Maxim Siminic, dar acela nu s-a prezentat. Am mai luat informații și din alte părți și am ajuns la concluzia că toată chestia este pusă la cale din partea celor doi preoți greco-catolici din Sângeorz, prin secretarul comunal pe tema și de frica prozelitismului. Greco-catolicii precum sunt ei peste tot și, cu deosebire netoleranți față de tot ce este ortodox, nu pot suferi ca prin comunele lor să se clădească biserici, nici chiar private, cum e și cazul chestiunii. Și cum ieromonahul Bâznog este născut în Sângeorz, așa au crezut să împiedice ca el să-și poată ridica un paraclis pentru trebuință.

Așa, în această latură a chestiunii, el este nevinovat și inofensiv, prozelitism nu face căci are teren în Sângeorz, unde greco-catolicii nu sunt dintre cei mai evlavioși.

2. În ceea ce privește vinovăția sa sub raportul traiului său și sunt cu o anume femeie care are copii și sunt născuți în diferite locuri, Veneratul Consistoriu va dicta și-i va impune inducerea în matricole a copiilor născuți pe numele femeii „Salvan”.

3. Învinuirea ce i se face că ar fi furnizat de prin satele de pe Someș fete pentru turci nu s-a putut dovedi. Lucrul se reduce că el le-a îndrumat să meargă la mănăstiri; două-trei au fost, care însă pe urmă s-au reîntors acasă.

4. Autorizație pentru niciun lucru administrativ n-a primit și nu are de la nimeni, decât a primit voia și concesia ca să-și poată ridica biserica primită pomană de la parohia Cușma (lângă Bistrița, s.n.) pe locul său propriu pentru trebuințele sale și ale fratelui său, preot în parohia Săcel, în Marmația (azi, în județul Maramureș). În schimb, el a cumpărat în Sângeorz, la Băi, o casă și terenul aferent, pentru trebuințele clerului ce ar avea nevoie de băi (de tratament).

Pe temeiul acestora propun reprezentanței din Sângeorzul Român să se rescrie că ieromonahul Ioachim Bâznog, născut în Sângeorzul Român nu are din partea autorităților bisericești nicio autorizație administrativă bisericească ori pastorală; biserica ce-și ridică pe spesele sale este concesionată ca paraclis privat. El, însă, fie că va fi citat înaintea Consistoriului, fie pe calea oficiului protopopesc să fie îndrumat la o viață corespunzătoare.

Bistrița, 20 noiembrie 1921²⁶.

Datorită stăruinței ieromonahului, Veneratul Consistoriu îi răspunde afirmativ însărcinând oficiul protopopesc cu recomandarea Î.P.S. Episcop Nicolae Ivan ca „să i se facă hârtiile pentru biserică”²⁷.

La începutul anului 1923 ieromonahul primește aprobarea pentru a face colectă, din partea Ministerului Publice, al Muncii și Ocrotirii Sociale în care se preciza „că se autorizează să se adune sume în bani prin o condică în scopul zidirii unei biserici din Sângeorzul Român. Condica s-a vizat de Minister și va circula în cuprinsul Ardealului, până la 15 martie 1924, când se va încheia în asistența unui delegat desemnat de Veneratul Consistoriu un proces verbal de

²⁶ *Ibidem*, Fond 255/01.1921

²⁷ *Ibidem*, Fond 79/1922, Răspuns cu nr. 537/25.02.1922

rezultatul bănesc, înaintându-se o copie ministerului²⁸. Condica s-a predat ieromonahului Bâznog, acesta mai primind aprobări pentru prelungirea și extinderea colectei pentru tot anul 1924, mai întâi în Bucovina, iar apoi în toată țara²⁹.

Tot în aceeași perioadă primăria trimite o adresa ministrului de interne în care i se cerea să intervină pentru interzicerea zidirii motivind că „nu este nevoie de înființarea unei parohii greco-ortodoxe, nici în interesul statului și nici în interesul populației fiindcă înființarea unei asemenea parohii ar da motive de acte de imoralitate”³⁰. Totodată se cerea ministrului să aplice sancțiuni Prefecturii și Plasei pentru neluarea de măsuri.

La sfârșitul anului 1923 Pretura Plasei Rodna-Veche trimite o adresă administrației locale sângeorzene, în urma petiției făcute de aceștia, că „în cauza eliberării comisiei de cladire a bisericii greco-ortodoxe se încuviințează clădirea acelei biserici ce va să fie pe terenul propriu nr.topo 1547, pe strada Curii (astăzi, strada Cerbului, s.n.), urmând să se respecte următoarele:

Depărtarea din strada Curii, 6,0 metri, de la Ion Anisie – 16 m., de la casa minorilor Salvan – 6 m. Biserica se va zidi din material lemnos, fundamentul din piatră. Dimensiunile vor fi: lungimea 10 m., lățimea 6 m., înălțimea 3,5 m., grosimea pereților 0,30 m., fundamentul 1 m., ușile 1,80 înălțime și 0,90 lățime, ferestrele 1 m. înălțime și 0,90 m. lățime.

Motive:

Ministerul de Interne cu ordinul nr. 57837-1923 a încuviințat înființarea unei parohii și clădirea unei biserici ortodoxe în Sângeorzul Român. În urma inspectării terenului la fața locului s-a constatat că această clădire va corespunde întru toate prevederile statutului județean pentru edificare. Planurile s-au înaintat, în două exemplare, de un arhitect diplomat care, însă, conform declarației petiționarului, va fi întocmit de un alt arhitect diplomat. Deoarece o parte a materialului lemnos pare a fi intrat în putrefacție, petiționarul este îndrumat, ca în momentul începerii lucrărilor, să ne prezinte o declarație a arhitectului constructor, prin care acesta ia răspunderea morală și materială pentru orice accident ce ar rezulta din slăbiciunea materialului din care se construiește clădirea.

Protestările comunei Sângeorzul Român nu s-au putut lua în considerare, deoarece acelea privesc persoana petiționarului, care însă nu lucrează în numele său, ci în numele Consistoriului ortodox din Cluj și în numele parohiei ortodoxe din Sângeorzul Român care este în stadiul înființării. Chiar în cazul dacă petiționarul ar solicita o clădire pentru propria sa persoană conform prevederilor statutului județean pentru edificare nu i se pot pune piedici atunci când nu face mențiune de calitățile morale ale petiționarului”.

O copie a acestei adrese, semnată la 29 decembrie 1923 de pretorul Ștefănică, a fost trimisă și preotului greco-catolic Aurel Chintăoan, parohul din Sângeorzul Român³¹, precum și

²⁸ *Ibidem*, Răspuns nr. 18238/28.03.1923 la adresa nr. 681.

²⁹ *Ibidem*, Aprobarea 15393/01.02.1924, 156/26.01.1923 și 8058/12.05.1924.

³⁰ *Ibidem*, Adresa nr. 4763/1923 a Primăriei din Sângeorzul Român către Ministerul de Interne.

³¹ **Direcția Județeană Cluj a Arhivele Statului (D.J.C.A.N.)**, Fond Episcopia Greco-catolică Gherla, actul nr. 291/1922.

arhitectului Kramer pe care-l asigura de asistența jandarmeriei dacă va fi conturbat în timpul lucrării³².

La data de 7 aprilie 1924 ieromonahul Bâznog înștiințează Veneratul Consistoriu Diecezan Ortodox din Cluj că „am trecut la organizarea parohiei ortodoxe române (nou înființate, din Sângeorzul Român), având onoarea a vă raporta că acestea s-au făcut conform relației înaintată la începutul anului curent. Mă rog să binevoiască a o primi și aproba deocamdată în forma arătată sau a le amâna tardiv când parohia va putea fi întrucâtva consolidată. Totuși, până atunci, îngăduiți ca subsemnatul să pot avea mai bună putere de lucrare, mă rog ca Veneratul Consistoriu să binecuvânteze a mă numi administrator parohial al acestei parohii cu filiile ei, trimițându-mi decretul de numire”³³.

Presiunea asupra ieromonahului din partea administrației locale și județene se accentuează. În fața acestor presiuni ieromonahul trimite memorii Ministrului de Interne, Consistoriului Episcopal, Protopopiatului, precum și pretorului plasei Rodna Veche în care se arăta că „în parohia Sângeorzul Român, filie a parohiei ortodoxe Năsăud, neavând noi ortodocșii biserică, după multă strădanie, m-am apucat de construirea frumoasei bisericuțe. Nedispunând de materialele necesare, am primit ca donație o biserică mai veche de la Parohia Cușma (lângă Bistrița, s.n.) pentru a o reclădi în Sângeorzul Român. Credincioșii noștri așteptând cu mare dor ca să aibă în comună un lăcaș unde să se poată închina ca să nu se mai simtă tolerați la toate ocărimile. S-a obținut concesiunea pentru clădirea acestei biserici sub nr. 291/1922 de la pretura plasei Rodna Veche. S-au clădit fundamenții de piatră, s-a refăcut această biserică, ajungând cu lucrul până sub acoperiș.

Credincioșii uniți se pare că n-au văzut cu ochi buni această clădire și neștiind cum să împiedice pe subsemnatul în a vedea biserica terminată, după multe intrigi, au trecut la a împiedica terminarea clădirii bisericii.

D-le ministru! Biserica aceasta a putut servi scopului în parohia Cușma, deși era deteriorată. Acuma, însă, este pusă și compusă din nou, materialul defectuos aruncat și înlocuit cu altul nou, așezată pe fundament nou de piatră.

Și, totuși, pretura plasei Rodna Veche hotărăște că, doar la clădirea acestei biserici nu s-ar fi aplecat muncitori calificați, că întreaga clădire s-a făcut în lipsa unui inginer arhitect, oprind continuarea lucrării.

Acestea toate nu corespund nici pe departe adevărului. S-a încheiat contract pentru construirea bisericii sub conducerea domnului inginer Emil Buia.

Apoi, la clădirea cu bârne, având deja o clădire, care trebuia numai refăcută, aceasta numai oameni specialiști o pot face căci alții nu o pot.

Acum spun, ca să împiedice toată clădirea și pentru a putea să se folosească de necesitatea credincioșilor ortodocși, ne-a pus stavilă lucrărilor.

Rog respectuos, în baza celor de mai sus, să binevoiți a dispune la clădirea bisericii acesteia să nu mai îndure piedici pe motive nebarate, rog totodată a dispune de urgență ca în

³² *Ibidem.*

³³ A. A. V. F. C., Adresa din 07.04.1924.

*toamna aceasta să se poată termina clădirea acestei biserici, care a fost împiedicată numai din invidia și reavoința vrăjmașilor*³⁴.

În urma acestui memoriu Consistoriul Episcopal trimite adresă către Prefectura județului Bistrița-Năsăud, în care obiectul era edificarea Bisericii ortodoxe române din Sângeorzul Român. Prefectura înștiințează Consistoriul Eparhial Ortodox din Cluj că *„în baza raportului din 29.08.1924 a d-lui prim-pretor al plasei Rodna Veche și în baza dosarului subprefecturii județului, avem onoarea a vă comunica următoarele:*

În urma raportului din 7 iulie 1924 a primăriei comunale din Sângeorzul Român, că edificarea bisericii concesionate cu nr. 295 din 1922/23 decembrie 1923 de prim-pretorul plasei Rodna Veche nu se face în conformitate cu dispozițiile cuprinse în actul de concesiune și în statutul județean despre edificări. Prim-pretorul plasei amintite, însoțit de un inginer expert în 19 iulie a.c., s-a deplasat la fața locului și a constatat că raportul primăriei corespunde adevărului și în baza opiniei inginerului. Cu sentința din 15 august 1924 s-a ordonat, în scris, dărâmarea edificiului, după ce anterior a ordonat verbal sistarea lucrărilor.

Contra acestei sentințe Bâznog a apelat. Apelul se află sub rezervare. Notăm că sentința dintâi a fost declarată executorie fără considerare de apel.

*Bistrița, la 6 septembrie 1924*³⁵.

Ministerul Cultelor și Artelor trimite Consistoriului Eparhial din Cluj în data de 19 septembrie 1924 un răspuns în care se comunica că s-a trimis administrației plasei Rodna Veche *„să suspende dărâmarea bisericii ortodoxe din Sângeorzul Român până la venirea unui arhitect, care va avea să constate dacă clădirea este în stare de prăbușire sau nu, și dacă este neapărată nevoie să fie dărâmată sau se pot face eventuale adaptări necesare pentru continuarea construcției.*

Am cerut în 19 septembrie a.c. prefecturii județului Bistrița-Năsăud să delege o persoană specialistă din serviciul tehnic care să facă constatarea arătată mai ușor.

*Aducându-vă aceasta la cunoștință, vă rugăm să binevoiți a ne comunica dacă s-a făcut de Consistoriul Eparhial apel în termen legal contra hotărârii preturii din Rodna Veche*³⁶.

Luând în deliberare apelul ieromonahului Ioan Ioachim Bâznog, înaintat în timp legal, contra sentinței prim-pretorului plasei Rodna Veche, având în vedere expertiza tehnică întocmită de serviciul județean de specialitate din 5 octombrie 1924, cerută de Ioan Bâznog și a ordinului Ministerului Cultelor și Artelor și reacțiunii cultului ortodox din 19 septembrie 1924 s-a luat următoarea hotărâre:

„S-au confirmat cele constatate de instanța dintâi. Respingem apelul înaintat și aprobăm susmenționata hotărâre a prim-pretorului plasei Rodna Veche.

Este necesară dărâmarea întregii clădiri până în subsol.

³⁴ *Ibidem*, Adrese către Protopopiat (3.04.1924), Consistoriul Episcopal (20.08.1924), Minister și Pretură (24.08.1924).

³⁵ *Ibidem*, Adresa 1042/1924 către Prefectura Bistrița-Năsăud și răspunsul cu nr. 5022/12 august 1924.

³⁶ *Ibidem*, Răspunsul Ministerului Cultelor și Artelor nr. 44471/19 septembrie 1924.

Se obligă apelantul a plăti drept cheltuieli de deplasare și expertiză a d-lui ing. Emil Lemeni, delegatul serviciului tehnic județean, suma de 900 lei, în termen de 15 zile sub sancțiunea execuției.

Contra acestei hotărâri se poate ataca cu recurs la Ministerul de Interne.

Despre cele de mai sus se încunoștințează prim-pretorul plasei Rodna Veche, ieromonahul Ioan Ioachim Bâznog, Ioan Lupoai, secretarul primăriei, Eliseu Dărăban, grefierul primăriei, ing. Emil Lemeni din Bistrița și Consistoriul Eparhial Ortodox din Cluj.

*Bistrița, la 16 octombrie 1924*³⁷.

Se trimite o nouă adresă către Episcopia din Cluj despre situația creată. În acest scop protopopul ortodox de Bistrița Grigore Pletosu a intervenit la prefectură ca biserica să fie acoperită în mod provizoriu ca să nu se deterioreze materialul până la noi dispozițiuni³⁸.

³⁷ *Ibidem*, Adresele către Prefectură și Consistoriul Eparhial cu nr. 6725/1924.

³⁸ *Ibidem*, Adresa nr. 6669/1924 către Episcopie și adresa nr. 323/1924 a Protopopiatului Ortodox al Bistriței.

PERSONALITĂȚI

SOLOMON HALIȚĂ (1859-1926)

ALEXANDRU DĂRĂBAN

ORGANIZATOR DE ȘCOALĂ ÎN VREMURI DE RESTRIȘTE. TESTAMENTUL MORAL AL LUI SOLOMON HALIȚĂ

„Cunoscutul profesor de pedagogie de la Dorohoi, Bârlad, Galați și Iași, revizor și inspector școlar, organizatorul învățământului primar și al activității extrașcolare, colaboratorul și mâna dreaptă a lui Spiru Haret, Solomon Haliță, energicul prefect în vremuri de restriște al județelor Iași și Bistrița-Năsăud, creatorul atâtor instituții și inițiator de școli, a fost și el un vlăstar al acestui ținut”³⁹, așa îl caracteriza un discipol de-al său, Sandu Manoliu, care a fost mulți ani directorul Școlii normale (viitorul Liceu pedagogic) din Năsăud.

În satul băilor își avea căsuța lui fruntașul român Maxim Haliță, notar, care mai înainte fusese și învățător și care într-o vreme ținuse în arendă „scalda”, adică baia Sângeorzului.

Pe vremea când se unea Moldova cu Muntenia, în această căsuță, la 17 aprilie 1859, s-a născut al treilea copil al „cancelistului” Maxim Haliță și al „mămucăi” Ileana Isipoaie.

Este cunoscut obiceiul ardelenilor de a-și boteza copiii cu nume din Vechiul Testament sau cu nume latinești, ca să nu poată fi maghiarizate (Solomon, nume din Vechiul Testament, care se traduce „pașnic”).

Vioiul copil a învățat slova românească la „școluța” cu trei cursuri „trivială” din Sângeorz, după care a mers la Năsăud să urmeze școlile mai înalte. După ce a învățat carte nemțească și românească în clasa a IV-a a școlii primare superioare „normale”, la vestitul dascăl Cosma Anca, s-a înscris la gimnaziul românesc fundațional de aici⁴⁰.

În cursul superior este notat cu „eminentă” mai la toate obiectele, și se distinge la învățământul limbii române și al filosofiei, dovedind aplicații frumoase și în domeniul științelor reale. Bunul profesor Grigore Pletosu, viitorul protopop ortodox al Bistriței, încurajatorul talentelor, primul descoperitor al poetului Coșbuc, i-a fost și lui Solomon Haliță profesor, îndrumător și prieten. La 20 de ani Solomon Haliță își ia bacalaureatul „cu laudă”⁴¹.

Anul 1879 este un an greu pentru românii din Ardeal. Acum autoritățile maghiare încep campania de maghiarizare a școlilor românești. Conform tradiției năsăudene, după care tinerii absolvenți urmau mai cu plăcere cursurile universitare din Viena, unde era și o frumoasă societate românească și o altă mentalitate,

³⁹ Sandu Manoliu, *Un om și o energie* în “Icoana unei școli dintr-un colț de țară românească”, Năsăud, 1930, p. 259.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 260.

⁴¹ *Ibidem*, pp. 261-262.

Solomon Haliță și-a îndreptat și el pașii spre „Parisul” Europei Centrale⁴². A plecat împreună cu un alt „năsăudean” Iuliu Moisil, cu „delejanțul” din Beclean la Apahida, de unde au luat trenul spre Cluj, Oradea, Pesta, apoi Viena, acesta fiind primul lor voiaj cu trenul⁴³.

La Universitatea din Viena studiază istoria, filosofia, pedagogie generală, logica, limba și literatura germană, geografie etc. Tinerimea universitară, venită din toate provinciile românești să studieze la Viena, se aduna obișnuit la societatea academică „România Jună”⁴⁴. În afară de „România Jună”, un mănunchi de 17 studenți au format un club deosebit pe care l-au botezat „Arborele”, o influență deosebită având-o „Convorbirile literare”. Aici se citeau diferite lucrări, studii ale membrilor clubului. Printre aceștia s-a aflat și Solomon Haliță care a prezentat, mai întâi la club, apoi la „România Jună”, în cursul anului 1881/1882, studiul „Literatura română înainte de 1860. Titu Maiorescu și direcția nouă critică în literatura română”⁴⁵. În perioada studenției din Viena românii organizau mari baluri, printre membrii comitetului de organizare al balului din anul 1881 îi găsim pe năsăudenii Solomon Haliță și Iuliu Moisil. Toți cei 17 membri care au format clubul „Arborele” s-au botezat unii pe alții cu diferite pseudonime care mai de care mai ghidușe, spre exemplu Iuliu Moisil era „Măduvă”, iar Solomon Haliță, „Scoarță”⁴⁶.

După informațiile pe care le avem de la directorul Școlii primare din Sângeorzul Român, Iustin Sohorca, Solomon Haliță a mai făcut studii universitare la Graz și Praga.

Reîntors din străinătate unde și-a însușit o vastă cultură apuseană și europeană i s-a oferit un loc în modestele și încercatele noastre instituții culturale ardelene. Firea lui energică și sinceră, dar mai presus de toate mintea lui luminată, l-au sfătuit să treacă munții în Regatul liber activând, între anii 1883-1896, ca profesor în Dorohoi, Bârlad, Galați și Iași⁴⁷.

Și-a luat drept model pe Gheorghe Lazăr în cinstea căruia a redactat, în timpul când era profesor la Școala normală din Bârlad, o revistă pedagogică cu numele acestuia. Tot aici a scos ziarul „Bârladul”.

În perioada cât a funcționat la Bârlad, la 24 februarie 1890, Senatul României a dezbătut proiectul de lege votat și adoptat de Adunarea Deputaților în ședința din 10 decembrie 1888 prin care, la cerere, se solicită recunoașterea calității de cetățean român a domnului Solomon Haliță, român din Transilvania, de religie greco-catolică, de profesie profesor, domiciliat în Bârlad. Examinând actele aflate la dosar reieșea că este născut în comuna Sângeorgiu la 17 aprilie 1859, din părinți români, că era lepădat de protecția austro-ungară, că la Bârlad se bucura de o bună conduită în societate, că din 8 februarie 1886 era numit profesor de

⁴² *Ibidem*, p. 262.

⁴³ **Iuliu Moisil**, *Viața studenților români din Viena în a doua jumătate a secolului XIX-a – Amintiri* – în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1936, nr. 18, p. 369.

⁴⁴ **Sandu Manoliu**, *op. cit.*

⁴⁵ **Iuliu Moisil**, *op. cit.*, p. 379.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 380.

⁴⁷ **Iustin Sohorca**, *Cuvânt rostit la înmormântarea lui Solomon Haliță*, în „Gazeta Bistriței – Număr de Crăciun”, Bistrița, Anul VI, nr. 24, 15 decembrie 1926, p. 3.

pedagogie, drept constituțional și administrativ la Școala normală din Bârlad, fapt pentru care legea este votată și de Senat cu 38 voturi pentru, contra 13⁴⁸.

După aproape zece ani de activitate rodnică bârlădeană se transferă la Galați, unde a lucrat aproape 12 ani (1893-1905). Fire organizatorică și activă, Haliță întemeiază, cu alți colegi, „Asociația corpului didactic din Galați”, apoi corul acestei asociații și, în sfârșit, „Școala de adulți”⁴⁹.

Ca și orientare politică, Solomon Haliță a fost cucerit de Spiru Haret, astfel viguroasa putere a rămas câștigată pentru totdeauna în partidul liberal. Din momentul în care Spiru Haret îl numește inspector general al învățământului, începe o altă epocă în activitatea lui Solomon Haliță: înfăptuitor al reformelor școlare, al activității extrașcolare și organizator al învățământului primar și normal (1896-1916)⁵⁰. Pe bună dreptate a fost botezat „buldogul” lui Haret⁵¹.

Cu desfășurarea primului război mondial și perioadei ce i-a urmat, începe o altă epocă din viața lui Solomon Haliță: administrativă și gospodărească (1916-1926). Atunci, când învățătorii și-au dat tributul lor de sânge, Solomon Haliță și-a dat seama că școala nu trebuie să sufere. Școlile normale trebuiau intensificate pentru ca noi serii de învățători să umple golul dureros. Și așa au început, în 1917, să funcționeze în satele din Moldova chinuită „școlile pregătitoare”, școli normale cu câte o clasă⁵².

Cea mai rodnică activitate a desfășurat-o în Iași în preajma, în timpul și după război. „Atunci l-am văzut pe Haliță deosebit de activ în calitate de inspector general, prefăcând și organizând școlile în spitale, adunând ofrande și material sanitar pentru răniți ... a pus în mișcare pe toți oamenii, mișca inimile tuturor ... Să spună miile și zecile de mii de refugiați câți au primit ajutoare din mâna darnică a lui Solomon Haliță”, mărturisește un contemporan de-al său⁵³.

În acești ani grei (1916-1919) a luat Solomon Haliță conducerea județului Iași, în calitate de prefect. Multă lume din toate păturile sociale a făcut apel, în acest timp, la ajutorul lui Haliță. Nimeni nu s-a putut plânge că nu l-a căpătat la timp și neprecupețit. Dar a venit vremea de liniște, Solomon Haliță și-a considerat la Iași misiunea încheiată ca prefect⁵⁴.

La o vârstă mai înaintată i-a fost hărăzită cinstea de a fi apostolul de binevestire a libertății românilor din Ardeal. În toamna anului 1918, Majestatea Sa Ferdinand I, regele României, l-a trimis în Ardeal pentru a pregăti, în înțelegere cu conducătorii Sfatului Național,

⁴⁸ **Ion V. Oprea**, *Mari personalități ale culturii române într-o istorie a presei bârlădene 1870-2008*, Ediția a II-a, Iași, editura P.I.M., 2008, pp. 26-28.

⁴⁹ **Sandu Manoliu**, *op. cit.*, p. 273.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 274.

⁵¹ *Ibidem*, p. 280.

⁵² *Ibidem*, pp. 282-283.

⁵³ **Constantin Sporea**, *Solomon Haliță (1859-1926)*, în „Gazeta Bistriței – Număr de Crăciun”, Bistrița, Anul VI, nr. 24, 15 decembrie 1926, pp. 1-2.

⁵⁴ *Ibidem*.

marea și mult așteptată zi a libertății, ziua de 1 Decembrie 1918, ziua Unirii cu Patria Mamă, proclamată la Alba-Iulia⁵⁵.

„Mi se spune că Majestatea Sa, bunul nostru rege, atrăgându-i în mod binevoitor atențiunea la pericolul la care se expune, ar fi răspuns:

- Majestate, nu am familie, nu am ce pierde, ori viața mea este cu mult mai neînsemnată, decât ca să servesc neamului, patriei și tronului”, mărturisea dr. Vasile Pahone, cel ce i-a urmat ca prefect al județului⁵⁶.

Solomon Haliță părăsește prefectura județului sacrificiilor moldovene și cere să ia conducerea județului Bistrița-Năsăud (1922-1926). Încercatul om de școală păstrase două idei scumpe inimii lui: ridicarea de școli și dezvoltarea economică a poporului românesc. Înființează școală după școală: un liceu de băieți în Bistrița, o școală secundară de fete în Bistrița și alta în Năsăud, școli de arte și meserii în comunele Telciu, Prundu-Bârgăului, Năsăud și în Sângeorzul copilăriei sale. Școala din Sângeorz a înzestrat-o și cu o casă din averea lui. Apoi, mai înființează Școala normală din Năsăud, „copilul cel din urmă și cel mai drag”. Numai în doi ani (1922-1924) a creat trei licee, patru școli de meserii și o școală normală⁵⁷.

Împreună cu alți năsăudeni luminați creează marea societate de exploatare a munților și pădurilor grănicerești, „Regna”⁵⁸. Tot în această perioadă inaugurează fabricile de cherestea din Ilva-Mică (4 mai 1925)⁵⁹ și Valea Mare (19 octombrie 1925)⁶⁰.

Totuși, ca orice om, fiecare își are anumite perioade din viață presărate cu momente de slăbiciune și nehotărâre, fapte care nu pot fi ocolite de o istorie care vrem să fie cât mai obiectivă. În această perioadă (1922-1926), cu aprobarea tacită a prefectului Solomon Haliță, a avut loc un conflict interconfesional între greco-catolici și ortodocși. Primii, greco-catolicii, au fost împotriva renașterii ortodoxiei în Sângeorz, acest demers făcut de ieromonahul Ioachim Bâznog (tot sângeorzan fiind și el) soldându-se cu maltratări și bătai administrate acestuia, confiscarea clopotelor și dărâmarea de două ori a bisericii ortodoxe, care până la urmă a fost sfințită în 15 august 1926. Toate acestea le-au făcut organele administrative, în speță primăria, în strânsă legătură cu Parohia sângeorzană și Episcopia greco-catolică de Gherla⁶¹.

În 1 decembrie 1926, la Cluj, a trecut la Domnul, Solomon Haliță, în vârstă de 69 de ani. În mormântarea a avut loc în 4 decembrie în satul lui natal, Sângeorz-Băi. Au participat la această înmormântare întreaga comună, primăria decretând doliu comunal. Sicriul a fost purtat de către opt elevi ai Școlii normale din Năsăud, schimbați cu 16 țărani voinici îmbrăcați în sumane grănicerești. Convoiul și-a urmat un traseu bine stabilit, oprindu-se în dreptul instituțiilor ctitorite de Solomon Haliță, precum și în dreptul unora reprezentative pentru comună: Școala de arte și meserii, Primărie, Școala primară, apoi la biserică.

⁵⁵ Justin Sohorca, *art. cit.*

⁵⁶ Dr. Vasile Pahone, *Cuvânt rostit la înmormântarea lui Solomon Haliță*, în „Gazeta Bistriței – Număr de Crăciun”, Bistrița, Anul VI, nr. 24, 15 decembrie 1926, p. 4.

⁵⁷ Sandu Manoliu, *op. cit.*, pp. 285-286.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 287.

⁵⁹ „Gazeta Bistriței”, Bistrița, Anul V, nr. 11, 1 iunie 1925, p. 1.

⁶⁰ *Idem*, nr. 21, 1 noiembrie 1925, pp. 1-2.

⁶¹ Alexandru Dărăban, *Ieromonahul Ioachim Bâznog din sângeorz-Băi*, Bistrița, Editura Charmides, 2010.

Directorul Școlii de arte și meserii, Cezar Ponor, a rostit, printre altele: „... în inimile noastre se găsește testamentul lui Solomon Haliță săpat cu litere de aur și cu condițiunea de a-l lăsa și noi urmașilor noștri. E plin de faptele frumoase ale acestui om, care a făcut cinste neamului nostru. Îl vom avea întotdeauna ca act executor în acțiunile noastre, căci ne-a fost lăsat cu multă jertfă și sacrificiu de iubitul și harnicul nostru Solomon Haliță...”⁶². Apoi, în fața Primăriei, a luat cuvântul primarul comunei, Alexandru Gagea.

În fața Școlii primare, directorul Iustin Sohorca a ținut să precizeze în cuvântul său de adio: „ ... Iubite Solomoane, sunt sfinți care lasă moaște și sfinți care lasă gânduri! Dumnezeu facă sufletului tău loc de odihnă între cei buni și aleșii Săi ! Adio, adio, adio !”⁶³.

În biserică s-a oficiat serviciul divin de un sobor de preoți în frunte cu delegatul Episcopiei greco-catolice de Gherla, dr. Octavian Domide, de preotul local Aurel Chintean. Au mai rostit cuvântări prefectul județului, dr. Vasile Pahone, un elev al Școlii normale din Năsăud, iar în cimitir ultima cuvântare a fost rostită de dr. Laurențiu Oanea, deputat.

Tot acestui eveniment i-a fost dedicată de presa locală pagini întregi regretând cu toții trecerea la cele veșnice a lui Solomon Haliță. În mod special se cuvine laudă „Gazetei Bistriței” care i-a dedicat un „Număr de Crăciun” în date de 15 decembrie 1926.

În demersurile mele nu am găsit vreun testament scris al vrednicului de aducere aminte Solomon Haliță. Permiteți-mi a mă adresa domniilor voastre cu câteva cuvinte, care, poate, ar fi făcut parte dintr-un testament, cel puțin imaginar. În amintirea celor mai frumoși ani, să reținem un crâmpeli de armonii presărat de dragostea care ne-a legat atâția ani, și care, nu se va sfârși niciodată.

Datorită lui Solomon Haliță și a atâtor îniantași făcători de bine, care nu mai sunt printre noi, datorită dumneavoastră, socotiți această întâlnire ca pe una de suflet.

Am venit ca la o repetiție de cor. Să încercăm să întoarcem roata timpului și să ne socotim încă pe băncile școlii. Lăsați deoparte grijile care, inevitabil, s-au așternut peste fiecare dintre noi.

Ne întâlnim, cu drag, generații care am sperat că vom fi cele care vom duce mai departe idealul dictonului „Schimbarea lumii începe cu tine”.

Voi, dascălilor, tinerilor colegi de vârste diferite, ați fost rațiunea noastră de a fi. Datorită vouă mergem și astăzi mai departe.

Mulțumesc lui Dumnezeu și vouă că sunteți contemporani cu mine !

⁶² „Gazeta Bistriței – Număr de Crăciun”, Bistrița, Anul VI, nr. 24, 15 decembrie 1926, p. 3.

⁶³ *Ibidem*.

ÎNMORMÂNTAREA LUI SOLOMON HALIȚĂ

Din seninul cerului de decembrie s-a desprins un fulger omorător care a prăbușit pe unul dintre cei mai falnici stejari din cadrul neamului românesc. Inspectorul general al învățământului, fostul prefect al județului nostru s-a stins. S-a dus profesorul erudit, luptătorul neobosit, s-a dus sufletul de român mândru și neînduplecat. Solomon, cândva Haliță, a fost una din figurile cu adevărat mari născute și predestinate să conducă și să înrăurească viața noastră culturală. Firea îl înzestraseră cu dărnicie, dându-i deosebite talente, chemat parcă să meargă totdeauna în frunte. Concepție largă și îndrăzneță, gândire puternică și logică, simțire adâncă și mare, sunt caracteristicile lui Solomon, cândva Haliță. Sâmbătă în 4 decembrie a.c. în mijlocul unei pompe funebre, în cântecele de elevi ai școalelor din Năsăud și odăjdiiile vii ale preoților, cu mulțimea de cununi duse în brațe de învățătorimea județului, rămășițele lui au fost redată în cimitirul bisericii greco-catolice din comuna Sângeorz-Băi însoțite de tot ce județul Năsăud a avut de ales. Cortegiul a fost cea mai măreață manifestație de doliu sărbătoresc și adânc. Școala românească, precum și județul Năsăud, deplânge moartea harnicului și eruditului bărbat. Spiritul lui descătușat de materie va pluti liber și stăpânitor asupra tuturor acelor care l-au cunoscut...

A participat la această înmormântare întreaga comună, primăria decretând doliu comunal, și nenumărați intelectuali din județ și din alte centre mai depărtate ale țării.

Între intelectuali am remarcat pe domnii Octavian Domide, prelat papal, protopopii Ion Pop și Ștefan Buzilă, profesorul Ion Păcurariu, prefectul Vasile Pahone, deputatul Laurențiu Oanea, profesorul universitar Vasile Meruțiu, directorul de liceu Vasile Bichigean, senatorul Emil Domide, I. Alleman, directorul regiunii silvice și mulți alții.

Sicriul a fost purtat de către opt elevi ai Școalei normale din Năsăud, schimbați cu 16 țărani voinici îmbrăcați în sumane grănicerești. Peste 45 de cununi și jerbe de flori au fost purtate de elevii liceului „Gh. Coșbuc” din Năsăud. Între acestea am remarcat coroanele frumoase ale tuturor membrilor familiei, a P.N.L. predată de fostul ministru Lapedatu, a prefecturii județului, a Regnei, a băncilor, a școlilor, a fondurilor grănicerești și a grănicerilor.

Prohodul a fost pontificat de Octavian Domide, prelat papal și delegat al Î.P.S. Hossu, Episcopul Gherlei, asistat de preoții Ion Pop, Ștefan Buzilă, Iulie Ciorceriu, George Moldovan, Ioan Petringel, Iuliu Ciorba, Simion Pop, I. Bal, George Coșbuc, Aurel Chintean și diaconul Petru Tofan. Răspunsurile au fost date de corurile elevilor năsăudeni și a reuniunii corale țărănești din Sângeorz-Băi.

Muzica militară din Bistrița a cântat Rugăciunea și marșul funebru. Sicriul a fost urmat de numeroși membri ai familiei și nenumărați delegați.

Convoiul s-a oprit în fața Școalei de arte și meserii, unde domnul Cesar Ponor, directorul acestei școale, a rostit o cuvântare⁶⁴.

⁶⁴ *Gazeta Bistriței – Număr de Crăciun*, Anul VI, Bistrița, 15 decembrie 1926, nr. 24, pp. 2-3.

Tot aici domnul Alexandru Gagea, primarul comunei, rostește următoarea vorbire:

„Întristată adunare!

Consiliul comunal în ședința festivă comemorativă ținută în seara zilei de 3 decembrie, luând act în mod oficial de trecerea la cele eterne a marelui fiu al acestei comune, care a fost Solomon Haliță, a hotărât înscrierea în procesul verbal al doliului comunal decretat în urma acestei pierderi ireparabile.

Venim și pe această cale să ne plecăm cu smerenie în fața osemintelor celui dispărut dintre noi, pe care îl recunoaștem a fi fost un neclintit iubitor al acestei comune și mulțumim pentru înzestrările prețioase cu care, prin străduința sa neobosită, a înmulțit bunurile comunei și îi rămânem recunoscători pentru vecie pentru îndrumările înțelepte cu care ne-a învrednicit nenumărate ședințe ale consiliului acestei comune...”⁶⁵.

După aceea convoiul și-a urmat un traseu bine ales, oprindu-se în fața Școalei primare unde directorul Iustin Sohorca a rostit un cuvânt de adio⁶⁶.

În biserică, după oficierea serviciului divin, s-au ținut numeroase cuvântări. Prelatul papal dr. Octavian Domide a spus, printre altele, următoarele cuvinte: „... referitor la calea pământească a adormitului în Domnul, să amintesc numai că după terminarea școlii primare din Sângeorz, continuă liceul la Năsăud. Continuă studiile superioare în străinătate și obținând diploma de profesor, face carieră de profesor și inspector școlar primar în Vechiul Regat. Vara, câteodată, venea la sânul mamei sale smulgându-se pentru un timp din valurile lumii, căci i-a fost așa de dragă. Cu adormitul în Domnul se încheie o muncă cinstită și folositoare țării.

Lași în urmă iubite bade pe ai tăi, lași o pildă de muncitori harnici. Biserica Eparhiei noastre îi trimite prin mine binecuvântarea sa⁶⁷.

A urmat la cuvânt preotul locului Aurel Chimtean care arată „cum Solomon Haliță a fost apărătorul și protectorul județului condus fiind totdeauna de dragostea de neam. Dânsul a fost acela care a înființat școala, care a scos întreprinderile românești din mâini străine. Adormitul în Domnul a fost o sânguință întrupată și o dreptate neșovăielnică”⁶⁸.

Au mai luat cuvântul Onisim Sasu, în numele asociației învățătorilor, dr. Constantin Sporea, directorul Școlii normale din Deva, domnul I. Alleman, directorul regiunii silvice, prof. Ion Păcurariu, în numele fondurilor grănicerești de la Năsăud, prof. univ. dr. Vasile Meruțiu, dr. George Linul, în numele Regnei, D. Nacu, primarul Năsăudului, elevul I. Nicolaescu, în numele Școalei normale din Năsăud⁶⁹.

De la biserică convoiul mortuar s-a îndreptat spre cimitir unde domnul dr. Laurențiu Oanea, deputat, a ținut o ultimă cuvântare în care a arătat inima mare a lui Solomon Haliță, care se oglindește în operele rămase după dânsul, făcute nu numai pentru țară ci și pentru comuna sa natală, punându-l ca pildă vie tuturor fiilor acestei comune⁷⁰.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 3.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, pp. 3-4.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 4.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 5.

SOLOMON HALIȚĂ ÎN MEMORIA CONTEMPORANILOR⁷¹

CESAR PONOR, DIRECTORUL ȘCOLII DE ARTE ȘI MESERII SÂNGEORZ-BĂI

Cu inima strânsă de durere, găsesc de datoria mea, în calitate mea de director al acestei școli de meserii, al cărei președinte a fost Solomon Haliță, să arăt recunoștință, să aduc ultimul cuvânt de mulțumire și să dau ultimele asigurări din partea elevilor și din partea corpului didactic acestui mare om, care, pe lângă altele, s-a străduit și s-a luptat pentru ridicarea acestui local și înființarea acestei școli în fața căreia, pentru ultima dată, se mai oprește pentru a-și lua rămas bun de la copilașii al căror părinte sufletesc a fost și de la acei cărora le-a încredințat această comoară, unde vor crește elementele luptătoare pentru industria românească de mâine.

Cu această operă a încheiat un nesfârșit șir de binefacere aduse neamului românesc.

Din parte de a ști ce-i cruțarea de sine, ultimele forțe și le-a pus la dispoziția interesului general.

Aproape istovit de nemiloasa boală de care era chinuit, nu era zi să nu se ocupe îndeaproape de această școală, căreia își arvunise toate înaltele sale calități. Înzestrat cu un suflet bun, blând, totdeauna îngăduitor, acolo unde nu vedea reavoință, se făcuse iubit de toți, deși din nefericire mulți l-am cunoscut atât de puțin timp. Fiecare dintre noi însetoșat după un sfat, o vorbă bună, un zâmbet binevoitor, o strângere de mână caldă, alerga să se adape la izvorul plin de bunătate, țâșnitor, din inima acestui om, pe care ne deprinsesem să-l privim ca pe un bun și desăvârșit părinte.

Dar iată, cruda boală ni l-a răpus. A răpus corpul, căci sufletul plutește deasupra capetelor noastre și ne îndeamnă mai aprig la muncă.

În inimile noastre se găsește testamentul lui Solomon Haliță săpat în litere de aur și cu condițiunea de a-l lăsa și noi urmașilor noștri. E plin de faptele frumoase ale acestui om care a făcut cinste neamului nostru. Îl vom avea întotdeauna ca act executor în acțiunile noastre, căci ne-a lăsat cu multă jertfă și sacrificiu, de iubitul nostru inspector general, de iubitul și harnicul nostru președinte școlar: Solomon Haliță.

Mai întoarceți odată capul spre noi iubite Președinte, admirați opera și vezi lacrimile de durere în ochii copilașilor care te-au iubit atât, și din care ți-ai făcut o armată, care veșnic se va ruga alături de noi pentru odihna sufletului tău.

Cu sufletele cernite pornim să te petrecem la locul de odihnă care ți-e rezervat lângă bunii tăi părinți.

⁷¹ *Gazeta Bistriței – Număr de Crăciun*, Anul VI, nr. 24, 15 decembrie 1926

Primește ca o garanție sincerele noastre declarații formulate și pleacă încredințat că și acei care te-au dușmănit în viață vor lupta alături de noi pentru ducerea la bun sfârșit a celor începute de tine, pentru ridicarea națiunii noastre. Pleacă încredințat, că vom fi straje neclintite la operele tale de binefacere națională și îți vom da cu toții socoteală la judecata din ceruri.

Adio iubite Președinte, adio Solomon Haliță, soldat neobosit al Țării Românești !

IUSTIN SOHORCA, DIRECTORUL ȘCOLII PRIMARE DIN SÂNGEORZ-BĂI

Răsfoind arhiva școlii primare din anul școlar 1868/69 am aflat și citit cu multă înduioșare clasificarea elevului Solomon Haliță din clasa III trivială, supranumită „nemțească”. Această clasificare, acest testimoniu pur eminent, i-a fost cea dintâi merinde sufletească, cea dintâi dovadă a luminării minții tânărului care s-a dezvoltat, înaintând din treaptă în treaptă, până ce a ajuns la personalitatea marelui și mult merituosului Solomon Haliță.

Ieșind din această primă etapă a culturii și-a continuat studiile liceale la Năsăud, iar pe cele universitare la Viena, Graz și Praga, dedicându-și tot sufletul și energia din el școlii și învățământului.

Reîntors din străinătate unde și-a însușit o vastă cultură apuseană și europeană i s-a oferit un loc în modestele și mult încercatele noastre instituții culturale ardelene.

Împrejurările timpurilor vitrege între care s-a zvârcolit neamul românesc din Ardeal supus și asuprit de neamuri dușmănoase, firea lui energică și sinceră, dar mai presus de toate mintea lui luminată, l-a sfătuit să treacă munții în vechiul și micul Regat liber, unde după marile zile de unire ale Principatelor și a războiului victorios de independență s-a aprins focul altui ideal, al idealului de unire a neamului întreg. L-au sfătuit să alerge acolo să alimenteze focul idealului cu focul sufletului său și să dea directive cu mintea sa.

Și-a luat drept model pe George Lazăr de la Avrig, în cinstea căruia a redactat, în timpul cât deținea funcțiunea de profesor la școala normală din Bârlad, o revistă pedagogică cu numele acestuia. Aici au apărut cele dintâi scânteieri de filosofie și de proiecte mari ale sale, care au atras atențiunea generală apreciindu-l și ridicându-l la locul de care a fost vrednic.

De la Bârlad a trecut la Galați ca profesor de filosofie la seminarul teologic, iar în „triumful morții” a deținut demnitatea de prefect al Iașilor. Dar serviciile proprii lui, după înaltele sale pregătiri speciale, le-a adus țării ca inspector general al învățământului primar și normal-primar al Statului, care demnitate a deținut-o până la moarte.

În operele mari de reformare a învățământului primar după normele moderne ale marelui ministru al școalelor Spiru Haret, mult regretatul Solomon Haliță a fost sufletul lor și mâna dreaptă a ministrului.

Chiar în actuala lege a învățământului primar parcă se vede ca un fir roșu firea, idealul, devotamentul și dragostea lui Solomon Haliță către înaintarea și cultivarea neamului românesc pe care l-a iubit atât de mult. Inima lui mare, înzestrată cu sentimente nobile, a fost împărțită: cu jumătate iubea Vechiul Regat, cu cealaltă iubea Ardealul și locul natal și cu ambele iubea neamul întreg.

În vârsta mai înaintată Dumnezeu Cărmuitorul i-a hărăzit cinstea de a fi Apostolul de binevestire a libertății românilor din Ardeal. În toamna anului 1918 înaltul guvern al Majestății sale Regele Ferdinand I, l-a trimis în Ardeal pentru a pregăti, în înțelegere cu capii Sfatului Național, marea și mult așteptată zi a libertății, ziua de 1 Decembrie 1918, ziua Unirii cu Patria mamă, proclamată la Alba-Iulia.

Ce coincidență norocoasă în nenorocirea noastră ! Marele dispărut a trecut la cele veșnice chiar în ziua de 1 Decembrie. Exact la împlinirea a 8 ani de la ziua marelui eveniment, la înfăptuirea căruia i-a fost rezervată o parte de căpetenie. Văd în această coincidență mâna lui Dumnezeu.

Înfăptuit idealul național, scumpul decedat s-a văzut în largul său alergând acasă, unde a ocupat demnitatea de prefect al județului, realizând mari și însemnate progrese culturale și economice.

De numele lui se leagă înființarea și deschiderea multor instituții culturale din județ. În special Sângeorzul, comuna sa natală, are a-i mulțumi pentru înființarea și punerea în funcțiune a școalei de meserii; precum și alte lucruri mari și sfaturi înțelepte pe teren administrativ. De numele lui este legată împrăștierea țăranilor din județ executând legea agrară. De numele lui este legată scoaterea munților și averilor grănicerești de sub prevederile legii de expropriere și a celei agrare. De numele lui este legată vrednicia cu scoaterea exploatării pădurilor de la străinii speculanți, înființând „Regna”.

Faptele lui sunt atâtea faruri luminoase, sufletul lui este un luceafăr strălucitor, la care noi privim cu recunoștință veșnică...

Când însoțim la mormânt osemintele marelui dispărut, care a fost Solomon Haliță, vă întreb: se poate ca școala primară din comuna sa natală, care îl socotește între cei mai aleși fii ai săi, să nu resimtă durerea sa proprie, a familiei și a neamului produsă de greaua lovitură a sortii? Da, o resimte! Mare îi este durerea și pierderea incalculabilă, căci acest om providențial, prin mintea sa adânc pătrunzătoare, prin voința sa puternică, prin autoritatea ce o avea înaintea țării întregi, prin poziția și situația independentă ce și-a creat-o, a ajuns pentru neamul nostru un reazim puternic și îndrumător înțelept.

Și acum, când groapa se va închide cuprinzând în sine pentru vecie pe cel mai merituos fiu al său, școala primară din Sângeorz-Băi își ia ultimul adio de la el asigurându-l de păstrarea celor mai sincere sentimente de iubire și recunoștință. Îl va privi ca pe un Sfânt Apostol al luminii și înaintării.

Alături de cununa depusă la sicriul său, școala primară îi dă sărutarea ultimă pe fruntea sa rece, de sub care a radiat atâtea înțelepciuni și varsă lacrimi de durere izvorâte din inima sa zicându-i:

Iubite Solomoane! „Sunt Sfinții care lasă moaște și Sfinți care lasă gânduri”. Sfânt ești, căci operele tale sunt moaște și Sfânt ești că ne-ai lăsat îngândurați, întristați și pustii!

Adio fiul meu iubit. Mergi cu fruntea senină înaintea Dreptului Judecător și-i spune: O, Doamne, în lume cât am stat, pe Tine, dragostea de adevăr și dreptate, iubirea de înaintare a neamului le-am reprezentat.

Du-te fiul meu și-L roagă să ni te trimită ca spirit în mințile noastre pe care luminându-le să-ți înțelegem și continuăm operele!

Dumnezeu facă sufletului tău loc de odihnă între cei buni și aleși ai Săi!

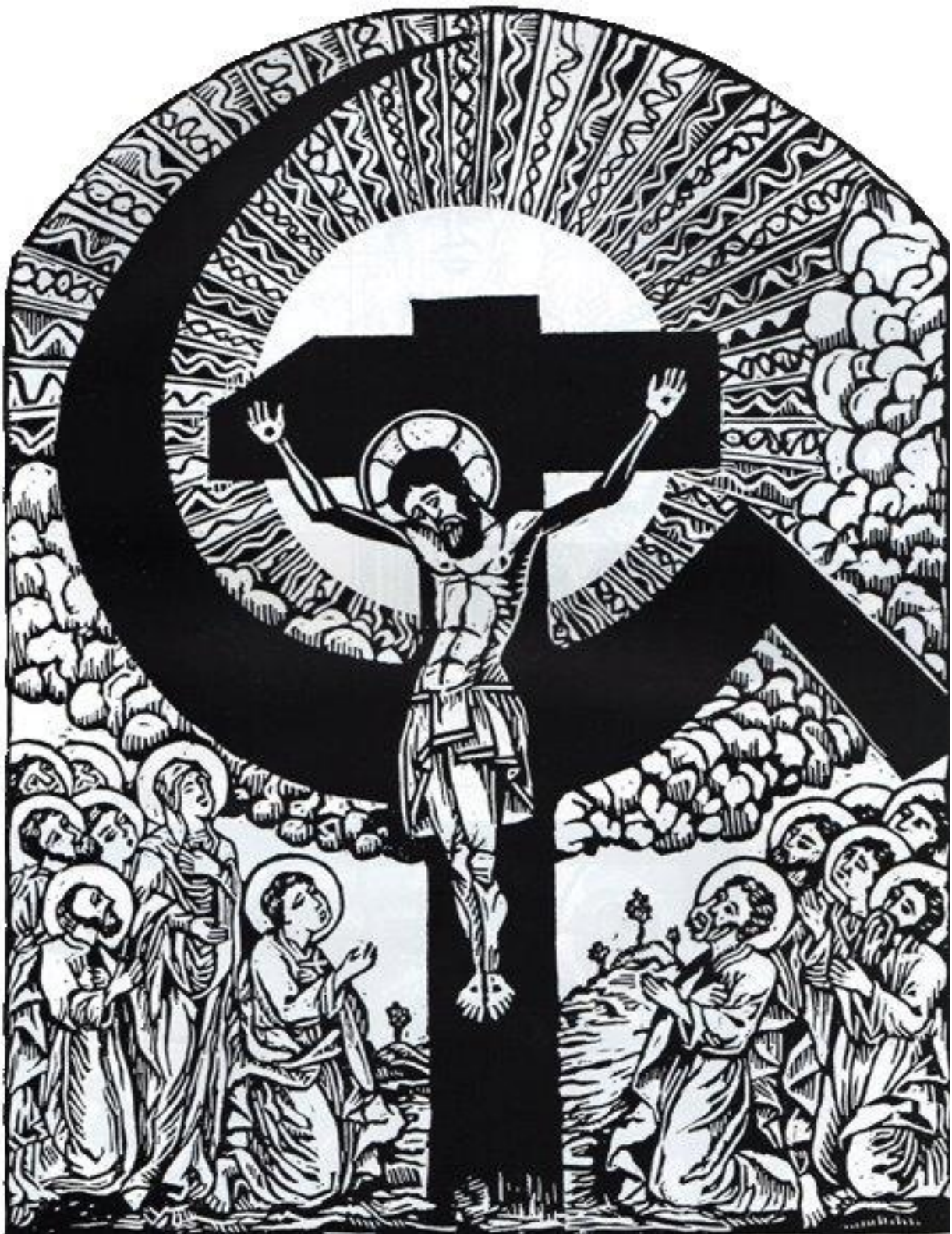
Adio, adio, adio!

DR. VASILE PAHONE, PREFECTUL JUDEȚULUI

Mi se spune că Solomon Haliță în calitate de revizor școlar nu lăsa să se folosească în școală un singur manual, o singură carte în care nu erau luate exemple de întâmplări și fapte mari patriotice românești din viața noastră a celor de dincoace de Carpați. Și dacă Solomon Haliță nu ar fi făcut alta nimic în viața lui decât atât, atunci aceste fapte a lui sunt din belșug de ajuns, ca noi românii de aici în special și întreg neamul românesc să-i fie recunoscător. Dar nu ne putem opri numai atât. După desfășurarea marilor evenimente provenite de pe urma războiului mondial Solomon Haliță a fost acela care, împreună cu alți fii ai neamului, a ținut legătura între guvernul generalului Coandă și sfaturile naționale din Arad, Sibiu, Cluj, Dej etc., însărcinare pe atât de frumoasă și nobilă, pe atât de periculoasă umblând cu riscul de a-și pierde viața.

Mi se spune că Majestatea sa bunul nostru Rege, atrăgându-i în mod binevoitor atențiunea la pericolul la care se expune, ar fi răspuns: *Majestate, nu am familie, nu am ce pierde, ori viața mea este cu mult mai neînsemnată decât ca să nu servesc neamului, patriei și tronului.*

După desfășurarea marelui eveniment din 1918 și liniștirea spiritelor, întorcându-se acasă la vatra părintească, a fost încredințat cu conducerea județului ca prefect. În această calitate și-a întors privirile sale organizarea învățământului din acest județ. Înființarea Școalei de fete și a Școalei normale din Năsăud, apoi a Școalelor de arte și meserii din Năsăud, Sângeorz-Băi și Prundu-Bârgăului sunt legate de numele lui.

HOLOCAUSTUL COMUNIST

PRIETENIA DINTRE LUCIAN BLAGA ȘI LUCIAN VALEA ÎN ARHIVELE SECURITĂȚII COMUNISTE

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Nu demult Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca a deschis o mini-expoziție cu documente și fotografii din dosarul de urmărit al lui Lucian Blaga din Arhivele Securității. Printe altele, era prezentat și un plan de acțiune în care erau prezentate strânsele legături cu persoane cunoscute ca elemente dușmănoase regimului comunist, printre ei numărându-se și Lucian Valea. Prin bunăvoința universitarului clujean Ionuț Costea mi-a fost pusă la dispoziție o copie după acest document, pe care-l prezentăm în rândurile ce urmează.

*Ministerul Afacerilor Interne
Direcția Regională Cluj*

Strict secret

PLAN DE ACȚIUNE

Privind măsurile imperative ce urmează a se pune în aplicare în cadrul acțiunii informative deschisă asupra numitului BLAGA LUCIAN

La data de 3 ianuarie 1956 s-a deschis dosar de acțiune asupra numitului BLAGA LUCIAN, de profesiune profesor, în prezent bibliotecar șef și referent tehnic la Filialele Academiei RPR Cluj pe baza următoarelor materiale:

Înainte de 23 August 1944 datorită activității sale publicistice și literare în interesul claselor exploatatoare a primit mai multe misiuni diplomatice din partea guvernelor reacționare care s-au perindat la conducere în țara noastră, ajungând chiar ministru extraordinar și plenipotențial al României la Lisabona, ministru adjunct al afacerilor externe, precum și ziarist în Polonia, Cehoslovacia, Austria, Yugoslavia, etc.

Toate lucrările pe care le-a scris reflectă disprețul față de masele largi populare zugrăvind concepții mistice și metafizice.

De menționat, este faptul că BLAGA LUCIAN, în anul 1942, a înființat cercul literar, care apoi a fost condus de către studenții lui în cadrul căruia se citea literatura lui.

Până în prezent ne este cunoscut că BLAGA LUCIAN scrie o serie de lucrări literare pe care nu le publică și a căror caracter nu ne este cunoscut.

Întreține strânse legături cu următoarele persoane, cunoscute de noi ca elemente dușmănoase:

PANFIL GABRIEL, fost comandant legionar, în prezent farmacist în Oradea;

VALEA LUCIAN, fost în conducerea PNȚ Maniu a fostului județ Cluj, în prezent redactor la revista „Tânărul băănățean” din Timișoara;

DAN CHINEZU, fost consul general la Budapesta, iar în prezent redactor la București.

La fel are relații cu toate elementele care au făcut parte din cercul literar subversiv: CORNEL REGMAN, SÂRBU DEZIDERIU, NEGOIȚESCU IOAN, DR. CULCER ALEXANDRU, MONICA LAZĂR, TUDORAN EUGEN și alții, precum și cu IUBU MIHAI și MUNTEANU OVIDIU, legionari, urmăriți pe bază de acțiune informativă de către Direcția 1 din Serviciul III, pentru activitate subversivă legionară.

În această acțiune urmează să ne îndreptăm atenția spre realizarea următoarelor obiective:

1. Stabilirea relațiilor lui BLAGA LUCIAN pe linie legionară, în special natura legăturilor dintre el și dr. IUBU MIHAI.

2. Stabilirea faptului dacă BLAGA LUCIAN are scrieri în sertar cu conținut dușmănos la adresa regimului, intențiile lui de viitor în legătură cu aceste scrisori și elaborarea unor măsuri pentru ca organele noastre să intre în posesia unor eventuale asemenea lucrări.

3. Stabilirea influenței lui BLAGA LUCIAN în rândul scriitorilor din orașul Cluj și, în special, în rândul tineretului ce are contingentă cu problemele de literatură și artă.

Pentru realizarea acestor obiective se vor lua următoarele măsuri informativ-operative:

- Se va analiza posibilitatea agenturii existente în scopul găsirii unui agent corespunzător care să ne stabilească natura relațiilor existente între BLAGA LUCIAN și elementele ce se găsesc în relații cu acesta;

- În special, se vor analiza posibilitățile agenților „Remus Octavian” și „Bunea Ioan” care, găsindu-se în anturajul lui IUBU MIHAI și a lui BLAGA LUCIAN, pot fi dirijați în scopul arătat mai sus.

Termen: 15. X. 1957

Execută lt. maj. Rusu Constantin

Șeful Serviciului, lt. maj. Albu Ioan

Lucrător operativ, lt. Domnița Nicolae

PURIFICAREA CORPULUI DIDACTIC DIN SÂNGEORZ-BĂI ȘI DIN ÎMPREJURIMI

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Sistemul de învățământ trebuia să îndeplinească o funcție de îndoctrinare, să-i pregătească pe copii și tineri după tiparele „omului nou” și să elimine spiritul critic și spontanitatea elevilor. În paralel cu campania demagogică de lichidare a analfabetismului se opera o sinistă discriminare pe criterii de clasă, iar cei admiși în școli erau supuși unui perfid sistem de dresaj ideologic⁷².

Vom încerca să surprindem câteva elemente și gradul în care școala românească a fost afectată de impunerea ideologiei totalitare, în speță intelectuali din Sângeorz-Băi și din împrejurimi, mai ales în primul deceniu comunist.

La data de 30 iulie 1945 Comisiunea Centrală de Informațiuni pentru Purificarea Aparatului de Stat București trimite în teritoriu circulara nr. 3251 privitor la purificarea corpului didactic. Conformându-se acestei circulare, Comitetul de plasă Rodna trimite organelor superioare la data de 17 august 1945 un raport în care erau prezentate următoarele date despre unele cadre didactice din zonă:

BLAGA IOAN⁷³, învățător, din comuna Rodna, director al Școalei primare de stat, în trecut nu a făcut nicio politică, însă la reîntoarcerea lui la Rodna, de lângă Sibiu unde a fost refugiat, duce o politică de șovinism înverșunat contra ungarilor pe care îi atacă și în convorbiri publice, de exemplu, în ziua de 9 mai 1945, când a spus în public că acum s-a terminat cu ungurii pentru că s-a terminat războiul. Cu un cuvânt atâta ură în contra populației conlocuitoare. Astăzi duce o politică manistă fiind mereu în cercuri care prin atitudinea lor reacționară luptă ilegal în contra guvernului. Chiar și la școală își manifestă ura contra copiilor de unguri, încât ei de frică nu s-au mai dus la cursuri. Avem dovezi că s-a pronunțat jignitor și față de Armata Roșie spunând că l-a jefuit și pe el. Până la venirea lui, în martie 1945, școala a fost condusă de învățătorul Puiu Ioan care a fost numit pe baza deciziei Inspectoratului școlar. Cu toate că avea numire în alt loc, el a venit atunci încă ilegal fără aprobarea Inspectoratului.

JUCAN LEONTINA, învățătoare, născută Jann, în trecut, după declarația notarului Ciortea Anton din Ilva-Mare, bărbatul ei a avut o activitate legionară. Despre ea n-avem nicio dată. Însă de la 23 august, împreună cu bărbatul ei, duce o politică manistă, propagă ura contra ungarilor și evreilor.

⁷² **Raport Final** – Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, p.289.

⁷³ A locuit în Sângeorz-Băi până la trecerea la cele veșnice. Casa în care a locuit se află vizavi de Stația CFR Sângeorz-Băi .

OCTAVIAN SCRIDON⁷⁴, mare simpatizant al Partidului Național Țărănesc, lucrează și acum pe linia național-țărănistă veche, ilegal.

ȘOROBETEA AUREL, director, care se pretinde democrat, dar mare simpatizant a lui Maniu. În ce privește gestiunea financiară, pe 1944-1945, la controlul inopinat, ar desoperi lucruri foarte grave în administrarea liceului. Conducerea liceului din punct de vedere educativ și social nu există, din contră, directorul Șorobetea Aurel care conlucrează cu studenții profesori, menține educația veche din timpul vechi⁷⁵.

Într-un alt raport al secretarului Comitetului Județean P.C.R. Năsăud către Comitetul Regional Cluj al P.C.R. se menționa cum se manifestă reacțiunea în județ:

Peste tot în județ elemente izolate, reacționare, duc o politică de șoapte contra democrației. Iar în Rodna este protopopul Lazăr Sângeorzan care, din informațiile de la organele locale de acolo, aproape în fiecare duminică, în mod sistematic, în predicile ținute în biserică, atacă guvernul și partidele democratice cu cuvinte nedemne pentru orice cetățean cinstit. În ziua de 25 noiembrie (1945), în predica ținută în biserică, printre altele a spus: „Suntem conduși de oameni fără morală și cultură, care stau în fruntea statului român”, iată cu astfel de cuvinte iese înaintea populației propagând în biserică politica reacționarilor⁷⁶.

⁷⁴ A fost mulți ani profesor de Limbă și literatură română la Liceul „Solomon Haliță”, chiar de la înființarea lui, de unde s-a și pensionat, după care s-a mutat în Cluj-Napoca.

⁷⁵ **Direcția Județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale**, Fond Comitetul Județean P.C.R. Năsăud (1945-1950), Document nr. 63/17. VIII. 1945.

⁷⁶ *Ibidem*, Documentul nr. 1218/27 noiembrie 1945.

Cuprins

<i>De ce „Pisanii Sângeorzene” ?</i>	3
IDENTITATE	
NICOLAE DRAGANU	
<i>Toponimie și istorie. Sângeorz</i>	7
TRADIȚII	
IUSTIN SOHORCA	
<i>Datini și floclor din Sângeorz-Băi</i>	
<i>Botezul</i>	11
<i>Cununia</i>	13
FLORIN HODOROGA	
<i>Taraful de muzică tradițională din Sângeorz-Băi</i>	37
A. P. ALEXI	
<i>Obiceiuri de Moș Nicolae din Austria</i>	40
BISERICĂ ȘI SOCIETATE	
MIRELA ANDREI	
<i>Înființarea și organizarea Vicariatului Rodnei</i>	45
ALEXANDRU DĂRĂBAN	
<i>Atitudinea autorităților sângeorzene interbelice față de ieromonahul Bâznog</i>	49
PERSONALITĂȚI	
ALEXANDRU DĂRĂBAN	
<i>Solomon Haliță (1859 – 1926)</i>	
<i>Solomon Haliță, organizator de școală în vremuri de restriște. Testamentul moral al lui Solomon Haliță</i>	58
<i>Înmormântarea lui Solomon Haliță</i>	63
<i>Solomon Haliță în memoria contemporanilor săi.</i>	
<i>Cesar Ponor, directorul Școlii de arte și meserii Sângeorz-Băi</i>	65
<i>Iustin Sohorca, directorul Școlii primare din Sângeorz-Băi</i>	66
<i>Dr. Vasile Pahone, prefectul județului</i>	58
HOLOCAUSTUL COMUNIST	
ALEXANDRU DĂRĂBAN	
<i>Prietenia dintre Lucian Blaga și Lucian Valea în arhivele securității comuniste</i>	71
<i>Purificarea corpului didactic din Sângeorz-Băi și din împrejurimi</i>	73

**Revistă sprijinită și finanțată de
Casa de Cultură Sângeorz-Băi**

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 - 8229